KEMAL TAHİR, SOSYALİZM VE TÜRKİYE

Nevzat Yavuz

Giriş

Bu yazıda ünlü romancımız Kemal Tahir'in Türk toplumunun tarihi ve bugünüyle ilgili görüşleri, onun benimsemiş olduğu sosyalizm anlayışı bağlamında ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu inceleme sonucunda görülecektir ki Kemal Tahir hem Türk solu içinde hem de Türk düşünce tarihinde son derece özgün bir yer edinmektedir.

Kemal Tahir'in Sosyalizm'e Bakışı, Türk Sosyalizmi ve Sosyalistlerine İlişkin Düşünceleri

Kemal Tahir'in gerek genel olarak sosyalizme bakışı, gerekse Türkiye'ye ilişkin sosyalizm yorumunun doğru anlaşılabilmesi için, onun düşüncesinin ön dayanaklarını ya da temel varsayımlarını oluşturan şu hususların mutlaka göz önünde tutulması gerekmektedir.

Kemal Tahir'in felsefi görüş olarak Marks ve Engels'in ortaya koyduğu biçimiyle Diyalektik Maddeciliği; tarih ve toplumu açıklamada ya da anlamada yine Marks ve Engels tarafından geliştirilmiş olan Tarihsel Maddeciliği benimsediğini söylemek mümkündür. Bu açıdan Kemal Tahir, ne yeni bir felsefi görüş geliştirmiştir, ne de yeni bir yöntem ortaya koymuştur. Onun yaptığı, Marksizm'in felsefi görüşlerine ve bilimsel yöntemine sadık kalarak bunları özellikle Türk toplumunun Osmanlı'dan günümüze kadar olan tarihine uygulamaktır. Romancımız Bilimsel Sosyalizm ya da Marksizm derken Marksizm'in bu felsefi görüşünün ve bilimsel yönteminin birlikteliğini kastetmektedir. Kemal Tahir'e göre, Marksizm bir felsefe ve bununla uyumlu bir bilimsel yöntem ola-

rak yeryüzündeki tüm toplumlara uygulanabilen evrensel bir geçerliğe sahiptir. Bu evrensellik iddiası Marksizm'in insan ve topluma ilişkin temel varsayımından kaynaklanmaktadır. Buna göre bütün toplumları belirleyen temel esas ekonomidir. Sosyal bir varlık olan insan, yeryüzündeki varlığını sürdürebilmek için doğayla zorunlu bir ilişki içerisindedir. İhtiyaç duyduğu maddeleri doğadan almak zorundadır. Bu da en basit anlamıyla üretim demektir. İnsanın üretim faaliyeti ise her şeyden önce maddi bir eylemdir. İnsanla doğa arasında bir maddi alışveriş söz konusudur. Sosyal bir varlık olan insan, diğer insanlarla da bu maddi ilişkiler temelinde ilişki kurmaktadır. Toplum bu ilişkilerin ürünüdür ve temelinde maddi üretim ilişkileri yatar. Doğayla ilişki kurmanın ya da üretim faaliyetinde bulunmanın tek yolu, tek biçimi yoktur. Doğal koşullar, üretim araçları, üretim güçleri değiştikçe üretim ilişkileri ve üretim tarzı da değişmekte, dolayısıyla bunu gerektiren sosyal örgütlenme de değişmektedir. Bunun sonucu olarak farklı toplum yapıları ortaya çıkmaktadır. Bütün toplumlar ekonomik unsurların oluşturduğu bir alt yapı üzerinde şekillenmektedir. Bu temel varsayımın mantıksal bir gereği olarak, eğer herhangi bir toplumu açıklamak ya da anlamak istiyorsak o toplumun üzerinde şekillendiği alt yapısına bakmamız gerekir. Bu bakış da üretim araçları, üretim güçleri, üretim ilişkileri gibi kavramlarda somutlaşmaktadır. Kemal Tahir'e göre, Marksizm'in toplumu incelemek ve açıklamak için kendi felsefesine uygun olarak geliştirdiği Tarihsel Maddecilik de en doğru ve en son bilimsel yöntemdir. Toplumu daha iyi yarınlara taşıyabilmek için bugünü iyi ve doğru kavramak gerekir. Bugünü kavramak için de tarihi bilmek sadece gerekli değil, aynı zamanda zorunludur. Kısacası geçmişi bilmeden bugünü kavramak ve yarınları kestirmek mümkün değildir.

Kemal Tahir için Marksizm bütün konuları kurucuları tarafından açıklanarak sona erdirilmiş bir kuram değildir. Marksizm, toplumsal gerçekliğin araştırılması, ortaya çıkarılması demektir. Dünyada donmuş bir gerçekten bahsedilemeyeceği için, gerçekler sürekli değiştiği için bu gerçekleri bilimsel bir yöntemle araştıran Marksizm de durağan, donmuş bir kuram değil, bunun tersine dinamik bir kuramdır.[1] Marksizm, kendi içine kapanık, birtakım anlam kapatmalarıyla dondurulmuş bir ideoloji değildir, olmamalıdır. Kemal Tahir'in Marksizm'le ilişkisi bu tür bir ideolojik bağlanma değildir. Onun için Marksizm, özellikle toplumun gerçeklerini kavramada -ki bu gerçekler sürekli değişmektedir- ve bu kavrayış yardımıyla toplumu değiştirmede bilimsel ve gerçekçi bir takım tutamaklar sağlayan bir dünya görüşüdür. Bu dünya görüşünün felsefî ve bilimsel ilkeleri ışığında geliştirilen hiçbir teori mutlak doğru ya da eksiksiz değildir. Buna Marksizm'in kurucusu Marx'ın geliştirdiği teoriler de

1 Kemal Tahir, Notlar 13 Sosyalizm / Toplum ve Gerçek, Yayına Hazırlayan. Cengiz Yazoğlu, Bağlam yay., İst. 1992, s. 35.

dahildir. Çünkü insanın yanılabileceği, hata yapabileceği tartışmasız bir gerçektir. Belirli şahısların kutsallaştırılması bilimsel sosyalizmin temel ilkeleriyle çelişir. Teoriler de neticede belirli insanların ortaya attıkları görüşlerdir. Doğru ve tutarlı olmaları kadar yanlış ve tutarsız olmaları da mümkündür. Bir teorinin doğru ve tutarlı olduğunu toplumsal pratik ya da toplumsal gerçekler gösterir. Eğer toplumsal gerçekler teoriyle çelişiyorsa yapılması gereken gerçeklerin teoriye uygun bir şekilde yorumlanması değil, teorinin yeniden gözden geçirilmesi, gerekirse değiştirilmesidir. Aksi bir tutumun bedeli gerçeklerden uzaklaşmaktır. Önemli olan hataya düşmek değil hatada ısrar etmemektir. Örneğin Marx'ın sosyalist devrimin gelişmiş bir kapitalist ülkede gerçekleşeceği şeklindeki teorik öngörüsünü daha sonra yaşanan toplumsal pratik doğrulamamıştır. Bu durumda yapılması gereken Marx'ın yanıldığını kabul ederek, toplumsal pratiğe dikkatleri yeniden çevirmektir. Buna göre teoriyi yeniden gözden geçirerek yaşanan pratiği açıklayacak biçimde dönüştürmek gerekir. Bilimsel sosyalizmin gereği budur. Bu örnekte Kemal Tahir'e göre hatalı olan Marksizm değil Marx'tır. Romancımızın bu örnekle ilgili aşağıdaki sözleri, onun, Marksizm'i ve Marx'ı nasıl değerlendirdiğine iyi bir örnektir:

> "Marks, son hesaplaşmada toplumlarda-bilhassa batının modern endüstriye geçmiş toplumlarında- iki ana sınıfa bölünecek, sömürülenler için fakirlik alıp yürüyecek, bu fakir düşen proletarya, orta sınıfı ya ardına alacak ya da tarafsız kılacak, fakir köylülükle beraber burjuvaziyi silip süpürecek sonucuna varmıştır. Fakirleşme yerine proletaryanın on sekizinci yüzyıldaki orta sınıfın yaşama çizgisine geldiği düşünülür ve modern endüstri toplumlarında köylülükle beraber bilhassa orta sınıf aydınlarının devlet idaresindeki yerleriyle genel seçimlerde parlamento üzerindeki etkileri düşünülürse Marks'ın gerek devlet anlayışı gerek son hesaplaşmada toplumu iki büyük sınıftan ibaret sayması üzerine yeniden eğilmek gerekmez mi? "[2]

Kemal Tahir, felsefesi ve bilim kuramıyla birlikte bir dünya görüşü olarak benimsediği Marksizm'i ya da bilimsel sosyalizmi sorgulamamış, bu yönüyle Marksizm'e hiç karşı çıkmamıştır. Onun yaptığı bu dünya görüşüne dayanarak ortaya atılan teori ya da görüşlerin toplumsal gerçeklikle-özellikle Türk toplumsal gerçeğiyle- ne derece uyuştuğunu sorgulamak olmuştur. Çelişkili gördüğü konularda yine bu dünya görüşüne dayanarak bu çelişkileri aşacak açıklamalar geliştirmeye çalışmıştır. Bir romancı olarak Türkiye'nin yakın ve uzak tarihine duyduğu ilginin nedeni de bu dünya görüşünden kaynaklanmaktadır. Yine temelde bir burjuva sanatı olarak ortaya çıkan ve bireyin dramını esas alan romanda bireysel dramdan çok toplumsal drama yönelmesi, daha doğrusu bireyi içinde yaşadığı toplumsal ortamla ilişkilendirerek ele alma şeklinde bir ro-

2 A.g.e., s. 91.

man anlayışına sahip olmasının bir nedeni de büyük ölçüde bu dünya görüşünden kaynaklanmaktadır.

Gerek sanat hayatında, gerekse düşünce hayatında temel inceleme konusu birey değil, toplumdur. Bireyi içinde yaşadığı toplumun bir ürünü olarak ele alır. Toplumun incelenmesinde, gerçeklerinin kavranmasında tarih öncelikli ve belirleyici bir role sahiptir. Toplumların tarihi salt kendi iç dinamiklerinin bir ürünü değildir. Yani bir toplum, kendi sınırlarının içinde kapalı ve diğer toplumlarla hiçbir ilişkide bulunmadan kendi tarihini yapmaz, yapamaz. O halde bir toplumun gerek tarihi, gerek bugünkü gerçekleri onun diğer toplumlarla ilişkileri (dış etkenler) göz ardı edilerek salt iç dinamikleri ya da unsurlarıyla kavranamaz. Diğer toplumlar ve onlarla kurduğu ilişkiler bir toplumu kuşatan maddi zorunluluklardır. Tıpkı insanın özgürleşmesinde olduğu gibi, toplumun özgürleşmesinde de bu dış zorunlulukların idraki gerekmektedir. Bu dış zorunlulukların idrakinde, toplumlar arası ilişkilerin kavranmasında, dünü ve bugünü açıklayan, pratikle uyuşan gerçekçi bir kuramsal zemine, bir hareket noktasına ihtiyaç vardır. İşte Kemal Tahir'e göre bu zemin doğu-batı ayrımı ve çatışmasıdır. Bu ayırım, toplumların temelde insanın insanla ve insanın doğayla kurdukları ve ekonomik unsurların son tahlilde belirleyici rol oynadığı ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Dünya tarihi bir anlamda toplumların birbirleriyle giriştikleri mücadeleler tarihidir. İnsanlık tarihinin son üç bin yılı, özel mülkiyet esasında farklılaşan toplum tipinin (Batı toplumu) ortaya çıktığı günden bugüne doğu-batı çatışması tarihidir. Bu tarih bu gün de tekerrür etmekte, yani çatışma bütün hızıyla devam etmektedir. İşte Kemal Tahir'e göre, Türk toplumu tarihsel olarak bu ayırımda doğu tarafında yer alır, Osmanlı tarihi, Osmanlı'nın doğu-batı çatışmasında doğunun savunuculuğunu ve önderliğini yürüttüğü tarihtir. Bugüne böyle bir tarihsel süreçten gelinmiştir. Bugünkü Türkiye de gerek tarihsel geçmişi, gerek bu geçmişinin bir ürünü olan toplumsal, ekonomik yapısı, insanlarının özellikleriyle temelde doğulu bir toplumdur ve bu çatışmada doğunun safında yer alması gerekir.

Kemal Tahir, insanlık tarihinde olumsuz yönde bir gelişme bir sapma olarak değerlendirdiği batıda ortaya çıkan sosyalizmi de kapitalist toplum aşamasında doruğa vuran kendi iç çelişkinin bir ürünü ve bu sisteme kendi içinden bir tepki olarak değerlendirmektedir. Yani, sosyalizm bir anlamda, insanî değerlerden sapmış olan batıyı tekrar doğru yola çağıran, bunun için toplumsal yapısında, üretim ilişkilerinde insana ve dünyaya bakışında köklü değişimleri öneren ve kendi içinden yükselen bir sestir. Batı bu sese kulak tıkadığı ya da bu sesi bir takım müdahalelerle saptırarak anlaşılmaz kılmaya çalıştığı sürece içine düştüğü bu çıkmazdan (insanî değerlerle çelişen durumdan) kurtulamayacaktır.

Kemal Tahir'in batı toplumları için sosyalizme yüklediği bu anlamı irdeleyecek olursak onun, sosyalizmi batı için yorumlamasının bir tür "doğululaş-

ma" demek olduğu şeklinde bir değerlendirmeye varmamız mümkündür. Bir benzetmeye gidecek olursak, sosyalizm, batı toplumları için büyük bir hata işlemiş bir toplumun bu hatadan dönmesinin, bir tür tövbenin eşiğini oluştururken; doğu toplumları için - aynı büyük hatayı işlemek arzusu anlamına gelen batılılaşmaya kalkışmadığı takdirde- birtakım küçük hatalardan kurtulması, kendi özünde var olan değerleri bugünkü dünyanın gerçekleri ışığında çağdaş bir yorumla, daha iyi ve daha güzel bir toplumun, geleceğin inşası için yeniden, daha güçlü ve daha iyi bir şekilde, geçmişe değil, ileriye doğru aşması ve geliştirmesi demektir. Romancımıza göre, bugünkü dünyanın gerçekleri sosyalizmi her iki toplum için de tek kurtuluş çaresi olarak karşımıza çıkarmaktadır. Doğu toplumları sosyalizme geçmedikleri takdirde iki süreçten birini yaşayacaklardır. Ya batı gibi olmaya çalışacaklardır -ki bu batının insanlığa karşı işlediği cinayete ortak olmak anlamına gelir-, bunun sonucu batının kaderini paylaşarak batı ile birlikte insanlıktan uzaklaşma anlamında yok oluş sürecine girmek demektir. Ya da aslında hiçbir zaman olmayan bugünden daha iyi göründüğü için altın çağ diye nitelenen geçmişe bir özlem, yani geriye dönüş arzusu gibi bir hayale kapılacaktır. Tarihte geriye dönüş mantıken dahi mümkün olmadığı için bu tür bir arzu hayalden öte geçemez. Böyle bir hayal, toplumu bir tür metafizik psikolojiye sokacağı için gerçeklerden uzaklaştırır. Gerçekleşmesi imkânsız bir ideali sürdürmek o toplumun yaşadığı olumsuz şartları iyileştirmek bir yana, daha da kötüleştirecek, onu bir takım hayallerin peşinde koşan ama gerçek hayatta hiçbir somut eyleme ve değişime girmesini sağlamayan bir atalete sürükleyecektir. Her iki durumda da doğu toplumları batı emperyalizminin yemi olmak suretiyle tarihten silinmekten kurtulamayacaklardır. Batı da sosyalizme geçmediği takdirde bugünkü projesini sonuçlandırsa, yani bütün dünyayı egemenliği altına alarak kendi değerlerini ve yaşam biçimini tüm dünyada geçerli kılsa dahi, bu sömürü sürecini uzun süre devam ettiremeyecek, insanlıkla çelişen bu sistemi yüzünden o da yok olacaktır. Eğer doğuda sosyalizm gerçekleşmezse, bu kez batı toplumları yalnız kendilerini değil tüm insanlığı bu batağa sürükleyeceklerdir. Bu durumda sosyalizm, Kemal Tahir'e göre, yalnız bir toplumun kurtuluşu değil, insanlığın kurtuluşu için yegâne yoldur.

Tarihte geriye dönüşün imkânsız olduğuna inanan Kemal Tahir'e göre, gerek doğu gerek batı toplumları için sosyalizm bir geçmişe dönüş, geçmişin yeniden inşası değil, tarihten alınan dersler doğrultusunda, yaşanan tarihsel sürecin bir ürünü olan bugünkü sorunların yine bu tarihsel birikim ve değişimin ürünü olan bugünün şartları ve imkânları çerçevesinde, düne değil, yarına, yani ileriye dönük olarak aşılması, bugünün gerçekleri ve imkânları doğrultusunda yeni bir toplum sisteminin inşası sürecidir.

Kemal Tahir, Türk toplumunun ve batının tarihine ve bugününe ait bazı temel gerçeklerin Türk aydınları, yazarları ve düşünürleri tarafından doğru ola-

rak bilinmediği ve olaylara gerçekçi olarak yaklaşılmadığı kanısındadır. Bunların içinde temelde aynı dünya görüşünü paylaştığı sosyalistleri, ya da solcuları uyarılması gereken öncelikli hedef kitle olarak seçmiştir. Çünkü bu kesimin gerçekçiliği benimsemesi ve uygulaması, sosyalist dünya görüşü gereği, daha kolay ve daha doğaldır. Bu nedenle sağ kesime nazaran sol kesimi kendine daha yakın bulmuş ve önemsemiş ve eleştiri oklarını da asıl bu kesime yöneltmiştir. Bu dünya görüşünü benimsemiş olanlar sorumluluklarının gereğini yerine getirmelidirler. Bunların başında da Türk toplumsal pratiğinin tarihsel süreç içerisinde tarihsel maddeciliğin ilkeleri doğrultusunda yeniden incelenmesi gelmektedir.

Teori- Pratik Sorunu ve Teori- Şema İlişkisi

Kemal Tahir'e göre, sosyalizmi dışarıdan (Batıdan) öğrenen Türk aydınlarının en temel sorunu, sosyalizmi Türk toplumsal pratiğini ya da gerçeklerini dikkate alarak yorumlamak suretiyle Türkiye gerçeklerine uygun bir teori geliştirememeleridir. Gerçekçi ve tutarlı bir teori olmayınca, gerçekçi ve tutarlı bir pratik ya da eylem gerçekleştirilemez. Soyut teori ile somut gerçeklik arasındaki ilişki bir arada ve karşılıklı etkileşim şeklinde bir ilişkidir. Teori olmadan pratik olamayacağı gibi pratiğe dayanmayan hiçbir teori de gerçekçi olma ve işe yarama özelliğini yakalayamaz. Teori ile pratik arasında öncelik ve sonralık gibi bir ilişki kurulamaz. Bu ikili, birbirlerini sürekli etkileyen ve değiştiren bir ilişki içerisinde bir arada bulunurlar. Hangisinin önce geldiği tartışmasını, "tavuk mu yumurtadan yumurta mı tavuktan çıkar" tartışmasına benzeten romancımıza göre bu konuda asıl düşülecek büyük hata teori ile pratiği birbirinden bağımsız birer kategori gibi ele almaktır. Bu tür bir ele alış teori ile pratik arasında bir mesafe oluşmasını ve aralarında çelişme ve uyumsuzlukların baş göstermesini kaçınılmaz kılacaktır. Toplumsal pratiği tarihsel süreç içerisinde incelemeden oluşturulan ya da hazır alınan kalıplar ile bu pratiğin uyuşması ancak bir tesadüf olabilir. Çünkü bu tür bir soyutlama somuttan yani pratikten yola çıkarak onunla ilişkilendirilerek gerçekleştirilmemiştir. Kemal Tahir'e göre, Türk Marksistlerinin temel sorunu bu hatadan kaynaklanmaktadır. Oysa "Hiçbir teori pratikten ayrılamaz. Çünkü pratikten ayrı düşünülemez. Çünkü pratik için olmayan hiçbir teori yoktur."[3] Yapılması gereken Marksist tarih teorisinin Türk toplumunun kendine özgü tarihsel ve toplumsal koşullarının gerçeklikleri açısından yeniden ele almaktır. Oysa Türkiye'de yapılan bunun tam tersidir. Marks ve Engels'in tarihsel maddeci yöntemi kullanarak Batı toplumlarının tarihsel ve toplumsal koşullarını/gerçeklerini inceleyerek oluşturdukları ve bu toplumların geçtikleri aşamaları ifade etmek için kullandıkları

3 A.g.e, s., 25.

beşli şema Marksizmin temel teorisi olarak algılanmış ve tüm toplumlar için geçerli bir evrensellikle nitelenmiştir.

Kemal Tahir'e göre burada ikili bir yanılgı söz konusudur. Birinci yanılgı teoriyi şemaya indirgemektir. Oysa şema ya da modeller teorinin kendisi değil, teori çalışmalarında yararlanılan soyutlaştırmalardır. Hiçbir zaman teori şemaya indirgenemez. Engels'in şemalarla ilgili 1888'de yazdığı şu satırlara dikkat çekmektedir: "Şemalar tarihsel gelişmenin incelenmesinden çıkarılması mümkün en genel sonuçların sentezidir. Bu soyutlaştırmalar, gerçek tarihten ayrılarak kendi başlarına alınırsa hiçbir değer taşımazlar. Bunlar nihayet tarih materyallerini kolaylıkla tertiplemeye, aşamaların birbiri ardından gelişleri sırasını belirlemeye yararlar. Ama katiyen reçete değillerdir. Bu şemalar olsa olsa ekonomi tarihi üzerinde o zamanki bilgilerimizin henüz ne kadar eksik olduğunu ispatlar."[4] Teoriyi şemaya indirgemek onu olumsuzlamak demektir. Şemalar tanımları gereği teorik çalışmalarda yararlanılmak üzere geliştirilmiş soyutlamalar olduğu için, bir tür dondurulmuş kalıplardır. Değiştirilmeleri ancak toplumsal pratikle ilişkili olarak yürütülen teori çalışmalarıyla mümkündür. Halbuki şema teoriye eşitlendiğinde teori ortadan kalktığı için şemalar değiştirilemeyen birer kalıp olarak kalmaktadır. Şema teoriye eşitlendiğinden değişen toplumsal pratikle karşılıklı etkileşim, gelişim ve değişim ilişkisi de ortadan kalkmış olmaktadır. Bu durumda teori olarak algılanan şema değişemeyeceği için değişim yasası içerisinde olan toplumsal pratik bu değişmeyen şemaya uydurulmak için yoruma tabi tutulacaktır. Böylesi bir zorlama yorumun kaçınılmaz sonucu ise toplumsal pratikten yani gerçeklerden uzaklaşmak demektir. Böylesi bir durumda girişilecek eylem de devrimci olamayacaktır. Çünkü devrimci eylem, yaşanılan toplumsal gerçeği yine o gerçeklerin iyi bilinmesi ve çözümlenmesiyle değiştirmek demektir. Teori şemaya eşitlenerek ortadan kalktığı için toplumsal pratikle teorik ilişki dinamizmi kaybolmuş yerine şematik durağan bir ilişki yer almıştır. Bu ilişki toplumsal pratiği şemaya zorla uydurmaya yol açtığı için ister istemez girişilen eylemlerle toplumsal gerçekler arasında çakışma değil çatışma ilişkisi doğar. Yapılan eylemdir ancak devrimci değildir. Toplumsal pratikteki zorunlulukların idraki ancak teorik çalışmalarla mümkündür. Teori dışlanınca bu idrak elde edilemez. Zorunluluklar idrak edilemeyince onlara karşı özgürlük elde edilemez dolayısıyla girişilen eylemler toplumsal pratiği etkileme ve değiştirme yolunda gerçekleşemez. Sonuçta, teorinin şemaya indirgenmesi devrimci olmayan eylemi doğurur.[5]

İkinci yanılgı ise Marksizm'in kurucuları olan Marks ve Engels tarafından geliştirilen klasik beşli şemanın tüm toplumlar için geçerli olduğu ön kabulü-

4 Kemal Tahir, Notlar 10 Osmanlılık/ Bizans, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İst., 1992, s., 93.

5 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s., 31.

dür. Kemal Tahir'e göre, bu ikincisi de en az birincisi kadar vahim bir hatadır. Tarihsel maddeciliğin batı toplumsal pratiğine uygulanması sonucunda geliştirilen bu beşli şema bu toplumlar için geçerlidir ve gerçekçidir. Özel mülkiyet temeline dayanan batı toplumları sınıflı toplumlardır. Bu toplumlarda tarihsel süreç sınıf mücadeleleri şeklinde cereyan eder. Marks'ın bu toplumların ne tür sınıflardan oluştuğu ve tarihsel süreçte bu sınıflar arası mücadelelerin ne tür ilişkiler doğurduğu, bugüne hangi aşamalardan geçilerek gelindiğine yönelik teorik çalışmalarında geliştirdiği ve kullandığı bu şema batı toplumlarının toplumsal pratiğinin incelenmesinde çok yararlıdır ve gerçekçidir. Bilimsel sosyalizmin ilkelerinden yola çıkılarak toplumsal gerçeklerin kavranmasına yönelik teorik çalışmaların iyi bir örneğidir. Ancak bu şemaların tüm toplumlar için geçerli olduğunu ileri sürmek büyük bir hata olur ki böyle bir hata da ancak teorisizlikten, bilimsel sosyalizmin gereklerine uygun teorik çalışmalara girişmemekten kaynaklanır. Üstelik Marks ve Engels arasında geçen mektuplaşmalarda bu şemaların toprakta özel mülkiyetin bulunmadığı Doğu toplumları için geçerli olmadığını belirten metinler, Marks'ın bu tür toplumları açıklamak için geliştirdiği Asya Tipi Üretim Tarzı adı verilen model üzerine yazdıkları ortada iken, bunları görmezden gelip şemalara sarılmayı Kemal Tahir, kolaya kaçmak ve kalıpçılık olarak değerlendirmektedir. Oysa Marksizm felsefesi gereği dinamik bir dünya görüşüdür. Dondurulmuş kalıplar, değişmez modeller, dogmatik teorilere karşıdır. Marks'ın Hindistan, İran gibi doğu toplumlarında toprakta özel mülkiyetin olmaması nedeniyle doğu toplumlarının incelenmesinde özel mülkiyet esasına dayanan batı toplumlarını açıklamak için geliştirilmiş olan beşli şemanın kullanılamayacağını açıkça belirtmiş olmasına rağmen, genelde doğu toplumlarına özelde Türkiye'ye bu beşli şemayı uygulamakta diretmek Marksizm'i tersine çevirmektir. "Bizim Marksist fikir tarihimizde Marksizm'in bütün kalıplara karşı olduğu gerçeği bir türlü anlaşılamamış, buna göre Marksizm'in asıl görevi olan her toplumun kendine özgü gerçeklerini bulmaktaki gücü kullanılamamıştır", ".... gerçeklerimizi yakalamak, inceleyip eleştirerek onlara akıl erdirebilmek için batı'dan araç almak (metod almak) başka bir şey, bilimsel gerçekler yani sonuçlar hep birdir diye kalıp almak başka bir şeydir."[6] diyen Kemal Tahir Türk aydınlarının batıda ortaya çıkmış bir felsefe olan Marksizmle ilişkisinin bilimsel yöntem alıp kullanmak şeklinde içe dönük değil, ideolojik aktarmayla yetinen bir dışa dönük ilişki olduğu görüşündedir. Bunun da temelinde onun Türk aydınlarını sarmış bir tür "hastalık" olarak nitelediği batılılaşmayı görmektedir:

6 Kemal Tahir, Notlar , Sanat/ Edebiyat 1 Yayına hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İst.,1989 s. 94, 230-231.

"Türkiye'de sosyalist gelişmeler de esefle söylemeli ki Türkiye'nin genellikle sosyal-ekonomik, politik şartlarına bağlı kalmış, bu şartlara uygun olarak içe doğru değil dışa doğru gelişmiştir. Bu sebeple eskiden beri Türkiye gerçekleriyle ilgilenmeleri gereken ve ödevleri Bilimsel Sosyalizmi Türk gerçeklerini aramak, bulmak, onlara göre Türk halklarının şuurlanmasına çalışmak olan Türk sosyalistleri dış etkilerden kendilerini kurtaramamışlar, bilimsel eserlerin bazı kaba kopyalarıyla yetinerek, sosyalizmi adeta dışarıdan belki de gökten bekler halde yaşamışlar. Türk sosyalizminin Türk gerçeklerini açıklayan orijinal yerli eserlere sahip olamaması da bu gerçeğin tanığıdır."[7]

1970 yılında Dr. Çetin Yetkin'le yaptığı "Sol Bölünmeler Üzerine konuşma" da da hep bu kuramsızlığın altını çizmektedir. Bu konuşmadan aşağıya aldığımız bazı bölümler onun Türk sosyalist hareketi ile ilgili değerlendirmelerinin genel bir özetini oluşturmaktadır:

"Bizim elli senelik sosyalist tarihimizde, bütün meseleler maalesef teorik plandan gelecek yerde, kişisel çekişmeler halinde görülmüştür. Bu da teoriye kendi gerçeklerimizle yönelemediğimiz içindir. Eskiden beri Türkiye'de gruplaşmalar hiçbir zaman fikirler üzerinde yani Türkiye'yi iyice belirleyen, Türkiye'de eylemi taşıyacak olan fikirler üzerinde olmamıştır. Binaenaleyh gruplaşmalar bu sebepten de, küçük üniteler halinde cereyan etmiştir. (...) Aslında tecrübelilerin büyük bir gücü yok, onu da size söyleyeyim yani bizim büyük bir gücümüz yok... Ne biliyorsak 1960'dan bu yana meydana koyduk ve hiçbir şey bilmediğimiz meydana çıktı.
(...) Bu bütün zorluklar asıl şeyden geldi: Biz Batılılaşma hareketini - tabii, Batılılaşma hareketinin bir kolu da sosyalist harekettir - yani laiklik, maiklik denilen maskaralıkların yanı sıra sosyalizmi biz, tıpkı Batılılaşmacılarımızın Batılılaşmayı aldığı gibi aldık. Binaenaleyh o zaman Batıda büyük bir sosyalist birikim, fikir birikimi vardı. Batıdan hiçbir farkımız olmadığı için aynen kullanacaktık onları biz! Vakta ki Batıda bizim için hazır fikir olmadığı anlaşılınca kıyamet koptu. Bütün bu hayrolalar mayrolalar ondan ileri geldi. Çünkü biz şeye de alışmamıştık, yani Batıdaki fikri alalım da yerlileştirelim... Biz gözü kapalı, Batıdaki fikri burada tekrar ediyorduk... Halbuki eyleme meyleme girince, delikanlılar melikanlılar gelince, yarın sokaktaki meseleleri söz konusu edince bunların hazırı her gelen dergide çıkmıyor artık o zaman zihnimizi ikinci bir melekeye alıştırmamız gerekiyor. Yerli olma melekesine alıştırmamız lazım geliyor. Hiçbirinde böyle bir hazırlık yoktu bunların. 1965'e gelinceye kadar bizde de yoktu. Dünyada bir tek sosyalizm var o da bilimsel sosyalizm diyorlar. Hâlâ da bu lakırdıyı söyleyen var Türkiye'de. Onlar işte, hani mumyalaşmış adam iyice. Onun kafası hiç işlemiyor, erken bunamaya dönmüş: Bir tane sosyalizm vardır o da bilimsel sosyalizmdir, diyor. Yani 1860'da Marks'ın yazdığı sözleri aynen burada kullanacağız diyor. Yani hiç onun üzerinden geçmeden, ondan yeni bir keyfiyet çıkarmadan kendi gerçeklerimizle onu karşılaştırıp, ondan bir fikir bir aydınlık almaya, gerekli uyarmaya lüzum görmeksizin, hazır diyor. Onun için Sartre söylemiş diye böyle koştuk biz, bilmem Althusser söylemiş diye koştuk, Garaudy söylemiş diye koştuk (...)

7 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s. 73.

> Vakta ki Batıda hazır kalıp olmadığı anlaşıldı. O zaman tabii çil yavrusu gibi dağıldı adamlar. Kimi askerlerin kayışına yapıştı, kimi bilmem nereden, dışarıdan el peyda etmeye uğraştı. Tabii o zaman herkes kendi aklı sıra kendi yoluna gitti."[8]

Aynı konuşmada Kemal Tahir 1970'lere kadar girişilen eylemleri, gösterileri de fikri bir temele oturmadığı için yani, kuramsız olduğu için faydadan çok zarar doğuran boşa yapılmış eylemler olarak değerlendirmektedir. Birçok kişinin ölümüne yol açan bu eylemleri kimin yönettiği de belli değildir:

> "Teori-pratik çekişmesi Türkiye'de şudur: Bence Türk Sosyalistleri Türk sosyalist hareketi 1922'de, 20'de başladığı söyler. Türk Sosyalist hareketi serapa pratikle doludur. Hiç teorisiz pratiktir bu. Halbuki biliyorsunuz, hangisi hangisinden çıkar, yumurta mı tavuktan, meselesidir bu. Yan yana bulunacaktır ve birbirlerini besleyecektir, birbirlerini büyütecektir, birbirlerini yalınlaştıracaktır, birbirlerini faydalı kılacaktır. (...) Bu sosyalist tarihte Türkiye gerçeklerine yönelmiş iki tane makale bulmanın ihtimali yoktur; Batıdan duyduğumuz bir iki basma kalıp ayeti tekrar etmekten başka. Buna karşılık, mahya asmaya kadar, beyanname dağıtmaya kadar, donanmayı, isyana teşvik etmeye kadar sonsuz eylem vardır. Bugün için de eylem fazladır, eylem çok fazladır. Eylem teorisizlikten dolayı sefil bir eylemdir. Çoluğun çocuğun ölümüne sebep olan bir eylemdir. Ve herhalde övünülecek bir eylem değildir. Kimin idare ettiği de belli değildir. Çünkü kimin idare ettiğinin belli olması için teorinin çok sağlam oturması yerli sosyalist teorinin son derece sağlam oturması gerekir. Nasıl ölçeceğiz, neyle ölçüp biçeceğiz eylemin doğru olup olmadığını? Eylemin bizden olup olmadığını?[9]

27 Mayıs 1960'dan sonraki dönemden 1970'li yıllara kadar yaşanan sol hareketli gelişmeler Kemal Tahir'e göre Türkiye'de neyin doğru olduğunun değil neyin yanlış olduğunun, ne yapılması gerektiğinin değil nelerin yapılmaması gerektiğinin anlaşılmasını sağlamıştır:

> "Türk solunu 27 Mayıs olayı, 27 Mayıstan sonraki dönem tabii fenersiz yakaladı. İyi oldu. Çünkü, neyimizin olmadığını anlattı bize. Ben 1960'dan bu yana olan sosyalist eylemleri, sosyalist olayları, sosyalist davranışları, sosyalist gruplaşmaları müsbeti göstermesi bakımından değil, neyin olmayacağını göstermesi bakımından değerlendiriyorum. Yazıları da öyle değerlendiriyorum. Yani 'aman bu doğruymuş' değil, 'aman bu yanlışmış' işi meydana koyabildi ancak. Parti de öyle, İşçi Partisi de neyin yapılmaması gerektiğini ispatlayabildi ancak. Ve tabii bu anlamda çok büyük faydası oldu. Böyle bir ortam olmasaydı biz hâlâ çok şeyler biliyoruz zannedecektik, memleket hakkında bünyeler hakkında "[10]

8 Dr. Çetin Yetkin, " Kemal Tahir'le Sol Bölünmeler Üzerine Konuşma", Türkiye Defteri, S. 2, Aralık 1973, s. 14-18.

9 A.g.m., s. 18.

10 A.g.m., s. 19.

Kemal Tahir, Marksist felsefede teori-pratik sorunu çerçevesinde ele alarak eleştirdiği Türk sosyalist hareketini sonuçta kuramsızlıkla nitelemekte, kalıpçılık ve taklitçilik, yerli gerçeklere dönmemekle, dolayısıyla yerli olmamakla suçlamaktadır. Türk solu yerli gerçeklere dönmedikçe şimdiye kadar yaptığı gibi hatalara devam edecektir. Dolayısıyla neyin doğru olduğu neyin, yapılması gerektiği yerine, neyin doğru olmadığını, nelerin yapılamayacağını tecrübe etmekten öteye gidemeyecektir.

Yerli/ Doğulu/ Türk Sosyalizmi Görüşü

Kemal Tahir'e göre, yukarıda belirtilen Türk sosyalist hareketinin girdiği bu kısır döngüye son vermenin yolu bu hataları tekrar etmekten vazgeçmekle açılacaktır. Buna göre, yapılması gereken teori-pratik sorununu, Türk gerçeklerine tarihsel süreç içerisinde Marksist felsefenin temel ilkeleri doğrultusunda yönelip, yerli gerçeklerimizi yakalamak suretiyle aşarak, Marksizmi Türk toplumsal pratiğinin gerçeklerine göre yorumlamaktır. Böylece, bir dünya görüşü olarak temel felsefesiyle, bilimsel ve evrensel olan Marksizm ya da sosyalizm, Türk toplumunun gerçekleriyle buluşturulabilecek ve buradan bir yerli/doğulu/ Türk sosyalizmi doğabilecektir. Bunun temel nitelikleri ise dayandığı Marksist dünya görüşü ve felsefesiyle evrensel, bu dünya görüşünün Türk toplumsal gerçekleriyle ilişkilendirilerek yorumlanması suretiyle elde edilecek sosyalizme geçiş yöntemi ve uygulama biçimiyle de yerli olacaktır. Aksi takdirde bir başka batı ürünü olan sosyalizmi de aynen batıdaki haliyle almak, batılaşmada olduğu gibi, ölüm getirir:

> "Aynen almak aynı ölümdür. O da batı ürünüdür. Diğerleri (İslâmcılık, Turancılık gibi) nasıl ölüme götürdüyse, aynen alınmış sosyalizm de Osmanlı bünyesi için ölümdür. O da bir batı ürünüdür. Aynen alıyorsunuz. Kendinize uyduramıyorsunuz. Kendi dertlerinize çare bulur hale getiremiyorsunuz. Ölümdür o da. Başka türlü parçalanmak."[11]

Aşağıda, bu kaynaklara dayanarak Kemal Tahir'in Türk sosyalist hareketinin, teori pratik sorununun nasıl aşılacağı, hangi konulara dikkat edilmesi gerektiği ve nelerin yapılması gerektiği konularındaki görüş ve önerileri maddeler halinde özetlenmiştir:

1) Kemal Tahir'e göre, diğer Türk aydınları gibi Türk Marksistleri de halktan kopukturlar. Türk insanının geçmişten bugüne ne tür aşamalardan geçerek geldiği, onun temel özelliklerinin neler olduğu hususunda bilgisizdirler: "Türkiye'de aydınlar, Tanzimat'tan bu yana iki kampa ayrılmışlardır. Bunlar birbirlerinin kanına susamış olsalar bile bir tek ana noktada yüzde yüz birleşmekte-

11 Kemal Tahir, "İki Batı", Türkiye Defteri, S. 3, Ocak 1974.

dirler. Gerçekten kaçmada... Birinci kamp geçmişe kaçmaya çabalarken ikinci kamp geleceğe doğru kaçmaya uğraşmaktadır ki, iki kaçış da gerçeği bulmayı geciktirme işinde farksızdır"[12] şeklindeki sözleriyle bu iddiasını ileri sürmektedir. Romancımıza göre, bunun temel nedeni ise Türk aydınlarındaki batılılaşma hastalığı, Türk insanının ve Türk toplumunun batı insanı ve batı toplumlarıyla aynı özellikleri taşıdığını varsaymak yanılgısıdır.

Kendi tarihimize ve kendi toplumsal özelliklerimize yönelik bu ilgisizlik ve bilgisizlik Türk solunun, kopyacılık ve kalıpçılıkla yetinmesini ve sosyalizmle bağdaştırılamayacak bu özelliğini sürdürmesini sağlamıştır. Gerek eylemde gerek düşüncede girişilen bu batı kopyacılığı ve kalıpçılığı Türk toplumunun pratiğinin anlaşılmasını ve onunla karşılıklı etkileşim sürecinde bir kuramın geliştirilmesini önlemiş, sonuçta bugünkü kuramsızlık sorununu doğurmuştur. Bu sorun tarihi maddeciliğin bir toplumun bugünkü yapısı ve gerçekleri onun tarihi bilinmedikçe anlaşılamaz kuralının gereğinin yapılması yani Türk toplumunun tarihinin, tarihi maddecilik yöntemiyle araştırılıp, incelenmesiyle çözülebilir. Bu nedenle Kemal Tahir, bugünkü Türk toplumunun Osmanlı bilinmeden anlaşılamayacağını öne sürmektedir. O halde yapılması gereken Osmanlı'dan başlayarak günümüze kadar Türk toplumunda ne tür bir mülkiyet ilişkisinin, üretim tarzı ve üretim ilişkilerinin, üretim güçlerinin var olduğunun bilimsel yöntemle araştırılmasıdır. Tarihe yönelik derinlemesine incelemede klasik Osmanlı kaynaklarından başlanarak konu ile ilgili tüm yerli ve yabancı kaynaklar incelenmelidir. Bunun yanı sıra bilimsel sosyalizmin başta Marks ve Engels'inkiler olmak üzere tüm temel eserleri incelenerek bu kaynaklarda genelde doğu toplumunda, özelde Osmanlı Türk toplumu ile ilgili tüm metinler mercek altına alınmalıdır.

2) Bilimsel sosyalizmin ya da Marksizm'in, birtakım değişmez kalıplardan oluşan bir dogmalar yığını olmadığı asla unutulmamalıdır. Marksizm'de hiçbir kuram ya da açıklama biçimi yanılmaz ya da eksiksiz değildir. "Sosyalizmde insanın insanı sömürmesi nasıl yoksa insanın insana tapması, insanın insandan korkması, insanın insana köle olması, insanın bir başka insan fikrine kölece kapılması da yoktur."[13] diyen romancımıza göre, Türk sosyalistlerinin amacı Türk toplumu ile ilgili sosyalizmin temel eserlerinde yer alan düşünceleri ya da açıklama biçimlerini ezberleyip, kopyalayarak aktarmak değil, bunlardan Türk toplumunun tarihsel gerçeklerini açıklayabilecek bir fikir ya da teori geliştirmek için yararlanmak olmalıdır. Aksi takdirde yapılan klasik beşli şemada olduğu gibi taklitçilikten kalıp aktarmadan öteye geçemez ki bu da sonuçta kuramsızlık demektir. Türkiye ile ilgili kuramsal açıklamaları geliştirmek her şeyden önce Türk sosyalistlerinin görevidir. Bu görevi Marksist felsefe temelinde,

12 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s. 10.
13 A.g.e, s. 156.

Marksist teorilerden yararlanarak Türk toplumsal pratiğini tarihsel süreçte inceleyerek araştırarak gerçekleştireceklerdir. Başka toplumların tecrübelerinden yararlanmak başka, onlarda ne olduysa Türkiye'de de o olmuştur ya da olacaktır şeklinde bir ayniyet ilişkisi kurarak bu tecrübelere yaklaşmak başka bir şeydir. Kemal Tahir'e göre bu ikincisi ancak budalalıkla açıklanır: "Her olayı döndüre dolaştıra toplumun etkilerine bağlamak sonra da toplum dediğimiz şeyin özelliklerini umursamadan ona, yabancı ülkeler tecrübeleriyle açıklamaya yeltenmek insanoğlunun ulaşabileceği en korkunç budalalıktır."[14]

3) Kemal Tahir'e göre, yukarıdaki ilk iki maddede belirtilen hususlar dikkate alınarak yapılacak tarihsel araştırmada bütün toplumların aynı tarihsel aşamalardan geçmediği kolayca anlaşılır. Marksizm'in klasik beşli şemasının tüm dünya toplumları için değil, toprakta özel mülkiyet esasına dayanan batılı toplumlar için geçerli olduğu görülür. Bu gerçeği ilk gören de bu şemanın sahibi Marks'tır. Marks bu nedenle toprakta özel mülkiyetin egemen olmadığı toplumlara açıklayabilmek için ATÜT modelini geliştirmiştir. Batının sınıflı toplumlarının geçtiği aşamaları ifade etmekte kullanılan beşli şema bu nedenle Osmanlı için geçerli değildir. Bu geçersizlik bizzat Marks ve Engels tarafından ortaya konulduğuna göre yapılacak şey, Osmanlı toplumunu açıklamak için yine Marks'tan başlayarak doğu toplumları ile ilgili Marksist literatürde yer alan metinleri incelemekle işe başlamaktır. Marks, özel mülkiyetin olmadığı toplumları incelemek için ATÜT kavramını ortaya atmıştır. O halde Türk sosyalistlerinin, toplum yapımızı, zorla beşli şemaya uydurmak gibi çıkışsız çabalardan vazgeçerek klasik Marksizm'deki ATÜT'le ilinti kurarak doğru bir başlangıç yapabilirler. Kemal Tahir, döneminde, Türk sosyalistlerinin ATÜT'e karşı ilgisizliklerini ve bunun nedenlerini aşağıdaki sözleriyle şiddetle eleştirmektedir:

> "Sosyalistlerimizin klasik Marksizm'deki Atüt'le ilintilerindeki bilgisizlik iki sebebe bağlanabilir ki ikisinin de gerçek Sosyalizmle hiçbir ilintisi olamaz:
>
> a) Bizim toplumumuzun Batıya benzemez bir toplum olduğundan kesinlikle habersiz bulunmak...
>
> b) Bizim toplumumuzun Batıya benzemez bir toplum olduğunu öğrendikleri halde, Marksizm'in temel eserlerindeki Atüt meselesini görmezden gelebilmek...
>
> Birinci durumda, bir insanın Marksist değil, insan bile olduğu ileri sürülemez. Bu sebeple bu durum üzerinde hiç durmadan geçiyoruz.
>
> İkinci durum birinciden, yani insan olamamaktan çok daha korkunçtur. Çünkü hem toplumsal gerçekleri bilmek, hem Marksizm'in temel eserlerinden haberli olmak, daha korkuncu, bu eserlerde bizi doğrudan doğruya ilgilendiren fikirleri görmek, sonra da bunları görmezden gelmek...

14 A.g.e., s. 15.

Bu hal bu kişilerin dış güçlere köpekçe ve kölece bağlılıklarından başka bir suretle açıklanamaz. Bu ne korkunç şartlanma, ne rezil ürküntüdür ki bir insan, kendisini Marksist Sosyalist sayan bir insan hem memleket gerçeklerini bilsin hem temel kitaplarda bu gerçeklerle ilgili görüleri görsün, hem de bunları çeşitli çıkarlar hesabıyla görmezden gelsin...

> Marksizm gibi dünyayı kapsayan, gerçekten ilerici yani namuslu, gerçekten kurtarıcı bir ideolojiye hem taraftar görünmek, hem de onu böylesine kişisel çıkarlarına alet edebileceğini sanmak, nasıl bir namussuzluktur?[15]

4) Bilimsel sosyalizm insanın insanı sömürmediği bir sistemi öngören dünya görüşüyle tüm toplumlar için evrenseldir. Bilimsel olma özelliğini toplumsal gerçeklerin tarihsel süreç içerisinde diyalektik maddeci felsefeye dayanan bilimsel yöntemlerle ortaya konulması ve sosyalizme geçmek için kuram ve eylemlerin bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilmesi ilkesiyle kazanır. Kemal Tahir için bilimsel sosyalizmin evrensel yönü temelde budur. Bunun dışında bir toplumun sosyalizme nasıl geçeceği, hangi aşamaları takip etmesi gerektiği vb. hususlar o toplumun kendine özgü özellikleri, tarihsel ve toplumsal gerçekleri araştırılarak ortaya konur. Burada ise evrensellik değil, yerellik söz konusudur. Toplumlar ne tarihleri ne de bugünkü yapılarıyla birbirinin aynıdırlar. Bu farklılıkları bir yana bırakıp gerçekten var olan birtakım benzerlikleri ön plana çıkararak, her toplum için geçerli evrensel reçeteler ileri sürmek bilimsellikle bağdaşmaz. "Dünyada dinlerle beraber hiçbir görüş, sistem, teori, pratik yoktur ki memleketlere göre değişmesin, her memleketin şartlarına uygulanmak için üstünde çalışılmasın!"[16] der Kemal Tahir. 'Tek bir sosyalizm vardır o da bilimsel sosyalizm' sözünü çarpık bir yoruma tabi tutarak bu sözün arkasına sığınıp her türlü yerel sosyalizmi reddetme, toplumların farklı özelliklerini göz ardı etme davranışına karşı çıkan romancımıza göre aslında tek olan bilimsel sosyalizm, her toplum sosyalistleri kendi gerçekleri üzerinde ayrıca çalışmayacaklar, kalıpla yetinecekler, başka toplumlardaki uygulamaları tıpa tıp kopya edecekler anlamında yorumlanamaz. Kemal Tahir'e göre, aslında doğru olan bu söz bir aldatmaca için kullanılmaktadır. Bu aldatmaca dünyadaki bütün toplumların klasik beşli şemanın herhangi bir aşamasına girdiği şeklindeki evrensel kabuldür. Bu kabul bilimsel değil ideolojiktir ve kaynağını 1931 yılında Leningrad'da toplanan Komintern'in kararlarından almaktadır. Komintern, ATÜT üzerine yoğun tartışmalara sahne olmuş ancak sonuçta, klasik beşli şemanın herhangi bir aşamasına göre toplumların değerlendirilmesi gerektiği, ATÜT'ün de feodalizmin bir türü olduğu şeklindeki Stalinist tez kabul edilmiştir. Kemal

15 A.g.e., s. 156.
16 A.g.e., s. 158.

Tahir, sosyalizmin beşli şemaya eşitlenmesi şeklinde yorumlanan bu sözü şöyle eleştirmektedir:

> "Tek bir sosyalizm vardır. O da bilimsel sosyalizmdir lafı, ancak alıkların, körlerin, bir de emperyalist üstadlarının lafıdır. Tek bir sosyalizm vardır da neden bu sosyalizm Batı topluluklarında İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da, İtalya'da, Belçika'da, Hollanda'da hatta İsveç'te hatta kendi iddialarıyla kendilerini batılı sayan Rusya'da aynı sonuçları, hiç olmazsa birbirlerini pek yakından izleyen sonuçları vermemektedir. Tek bir sosyalizm vardır lafı, eğer toplumları sosyalizmden mümkün mertebe uzak tutmak için kullanılan bir aldatmaca değil de sosyalizme geçmeyi kolaylaştıran bir maksat için söyleniyorsa o zaman tek başına hiçbir şey ifade etmediği de hemen arkasından söylenmelidir. Tek bir bilimsel sosyalizm vardır ama, hemen olduğu gibi kavrayıp kapıp bilir bilmez, anlamaz, düşünmez kullanmaya kalkılacak bir matah değildir. Dünyada tek bir buğday vardır ama her milletin kendi ekmek çeşnisi başkadır..."[17]

Kemal Tahir, bütün bu eleştirilerini Türkiye'de, Türkiye'ye özgü bir sosyalizm yorumunun kapısını aralamak için yapmaktadır. Klasik beşli şemanın evrensel geçerliliğini savunmak için kullanılan tek bir sosyalizm vardır, o da bilimsel sosyalizmdir savı, bu kapının önündeki en büyük engeldir. Bu engel, Marks'ın doğu toplumları için geliştirdiği ATÜT'den yararlanılarak aşılabilir. Yapılması gereken yukarıdaki alıntıda yer alan buğday örneğinde olduğu gibi, sosyalizmi kendi yerel ve millî özelliklerimize göre yorumlamak, kendi çeşnimize uygun bir ekmek üretmektir. Bu da her toplumun, kendi tarihi ve toplumsal gerçeklerine göre sosyalizmi yorumlaması sosyalizme geçiş ve uygulama yöntemleri, tarzları geliştirmesi gerektiği anlamına gelir. Her toplum sosyalizmin evrensel tanımına sadık kalarak kendi gerçeklerine ve bünyesine uygun bir sosyalizm yorumu gerçekleştirecek, diğer bir ifadeyle ayni rengin değişik tonları şeklinde yerel ya da millî sosyalizmler ortaya çıkacaktır. Romancımız, bu tür oluşumların sosyalizme zarar vermesi bir yana, onu güçlendireceği ve zenginleştireceği kanısındadır.

Kemal Tahir, bu hususun yanı sıra, **Notlar**'ında, yerli gerçeklere yönelen ulusal sosyalizmlerin önündeki bir dış siyasî engelden bahsetmektedir. Bu engel Sovyetler Birliği'dir. Kemal Tahir'e göre, Sovyetler Birliği, mirasçısı olduğu Çarlık Rusya'sının topraklarındaki uluslara baskı ve terör uygulamış, emperyalist bir tutum sergilemiştir. 1917'de gerçekleşen Ekim Devrimi, batı toplumlarındaki tarihsel şartlar batı proleteryasının devrim yapmasına imkân vermediği için, var gücüyle Asya'ya yönelmeli, ezilen Asyalı devletleri gerçek devrimci yöntemlerle kısa zamanda kurtarmayı amaç edinmeliydi. Oysa Bolşevik Partisi, sözde Asyalı sömürülen toplumların kurtarıcısı gibi göründüğü halde, Çarlığın ele geçirip sömürdüğü kendi Asyalı toplumlarına batılı emperyalistlerin

17 A.g.e., s.157.

politikasını uygulamaya kalkmıştır. Bunun sonucu batıdakine benzer sınıf yapıları ve sınıf çelişkisi olmayan bu topluluklarda uydurma sınıf kavgası yaratıp, düzmece çekişmeler meydana getirerek sosyalist doktrini doğru kullandığı takdirde devrime yardımcı olacak zümreleri ve güçleri kanlı yollardan tasfiyeye yönelmiştir. Böylece dışarıda sömürge toplumların kurtarıcısı görünen bir devrim, içerde, bu karakterdeki toplumları batı anlamında proleter devrimine teori dışı zorlamış, yok olan sınıf çatışmasından faydalanacak yerde, bu çatışmayı gerçeğe rağmen zorla var sayıp katliamlar düzenlemiştir. Yetişmiş sosyalist önderleri temizleyerek, Tatar, Başkırt, Türkistan halklarını devrim türküleri çağırarak çarlık sömürüsüne benzer, hatta ondan daha kıyıcı bir baskı altında tutmuştur.[18] Kemal Tahir, bu açıdan Stalin'in Milliyetler Komiserliği görevine getirilmesinin de bir rastlantı olmadığı kanısındadır: "Bu açıdan bakılırsa Lenin'in sağlığında Stalin'in Milletler Komiserliğine getirilmesinin bir rastlantı olmadığı, herifin kan içiciliğinden devrim adına ve Asyalı sömürge toplumları zararına nasıl yararlanılmak istendiği meydana çıkar."[19]

Sovyetler Birliği, Kemal Tahir'e göre, sonraları iyice ortaya çıkan Stalin diktatörlüğü vasıtasıyla kendisine bağlı doğulu toplumlara uyguladığı bu baskı ve terör politikasının aynısını İkinci Dünya Savaşı sonunda Batılı Halk Cumhuriyetlerine uygulamaya kalkmış, buralarda da doğulu toplumlarda olduğu gibi gerçek yerli sosyalistleri sistematik olarak temizleyip yerlerine parayla satılmaya hazır, bilgisiz, dejenere uşaklar getirmeye çalışmıştır. Bunun nasıl yürütüldüğü ve ne sonuçlar verdiği Macaristan olaylarından anlaşıldığı gibi, bu benzeri politikayı önce Yugoslavya'da sonra da Çin'de uygulamaya yeltenmiştir.[20]

Kemal Tahir, sonuçta, Sovyetler Birliği'nin kendi sınırları içerisinde büyük bir çoğunluğu oluşturan Müslüman doğulu toplumları egemenliği altında tutabilmek için bu toplumların kendi yapılarına uygun bir Marksizm yorumunu ve uygulamasını şiddet ve terör dahil her türlü yöntemi uygulayarak önlediği görüşüne ulaşmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Türk Sosyalizmine olumsuz etkilerini bir tür "fikir kapitülasyonu" benzetmesiyle niteleyen Kemal Tahir, sonuçta Türk sosyalizminin yerli gerçeklere yönelmesinde bu tür dış etkilenmeleri ya da bağlanmaları bir engel olarak görmektedir.[21] Ona göre, ne Sovyet, ne Çin sosyalizminin ya da ne Stalin, ne Troçkist, ne Maoist doktrinleri ithali Türkiye'de sosyalizmin gerçekleşmesi için yararlı olabilir. Tersine bu tür taraf tutmalar kendi gerçeklerimize yönelik teori, doktrin, politika ve eylem geliştirememe gibi bir sonuç doğurur ki romancımıza göre, 1970'lere kadar Türk sos-

18 A.g.e., s. 283-284.
19 A.g.e., s. 284.
20 A.g.e., s. 244.
21 A.g.e, s. 243-244.

yalist hareketinin genel durumu da böyledir. Bu nedenle Türk sosyalist hareketi elli yıl boyunca gerçek sosyalizm yolunda anlamlı bir mesafe kat edememiştir. O halde yapılması gereken bu tür hatalardan dönerek bir an önce kendi gerçeklerimize yönelmektir. Kemal Tahir'e göre, sanatta olduğu gibi düşüncede de önce yerli olmak gerekir. Yerli olmadan arsıulusal (enternasyonal ya da evrensel) olunamaz. Bu konuda gençlere: "... onun için delikanlılara tavsiye etmem şeyi, dıştan taraf tutmayı. Aman yazın ya, delikanlılara katiyen tavsiye etmem. En evvel bir kere yerli olalım da, ondan sonra düşünürüz, ne yapıyor, ne yapıyorlar" şeklindeki sözleriyle önerilerde bulunmaktadır.[22]

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere Kemal Tahir'in Türkiye ile ilgili sosyalizm yorumunda açık ve net bir yerlilik vurgusu vardır. O ne bir ülkenin, ne bir yabancı liderin, ya da doktrincinin takipçisi olmayı önermektedir. Türk toplumunun gerçeklerini en iyi Türk sosyalistleri bilebileceği için, Türkiye'nin tarihi ve toplumsal özellikleriyle buluşan bir sosyalizm yorumunu ve uygulamasını teorisinden doktrinine, politikasından eylemine kadar Türk sosyalistleri yapacaktır. Bu konularda dışarıdan kalıp ve model aktarmak ya da dışarıdan kendi sorunlarımızı çözmeye yönelik umut ya da beklentiye girmek boşuna uğraştır. Bu açıdan Kemal Tahir'i Lenin, Stalin, Troçki, Mao vb. gibi isimlerden herhangi birinin taraftarı ya da takipçisi olarak değerlendirmek mümkün değildir. Onun, dönemin öne çıkan sosyalist akımlarından ya da isimlerinden hangisini tutayım diye bir sorunu olmamıştır. Çevresindekilere ve genel olarak Türk sosyalistlerine bu tür tavırlardan uzak durmayı sağlık vermiştir. Aksi takdirde yerli gerçeklere yönelmiş bir sosyalizmin inşası mümkün değildir.

5) Bir toplumun sosyalizme geçişi her şeyden önce gerekli ekonomik ve toplumsal şartların elverişli hale gelmesiyle mümkündür. Sosyalizmi gerçek ekonomik ve sosyal şartlar hazır değilken kurmanın mümkün olduğunu düşünmek, sosyalizmi, metafizik bir veri, temelsiz de yerleştirilebilir bir tabu, bir inanç saymak demektir.[23] Bir toplumun sosyalizme geçişi her şeyden önce bir değişim demektir. Değişimin olabilmesi için de o değişimi oluşturacak maddi şartların gerçekleşmesi gerekir. Romancımıza göre, insanların tarihini ekonomik durumun otomatik etkisi değil, bizzat insanlar yaparlar. Ama bunu, tarihi şartlandıran belli bir çevre içinde, daha önceki gerçek şartların hattı üzerinde yaparlar. Bu şartlar arasında ekonomik şartlar, diğer politik ve ideolojik şartların ne kadar etkisi altında kalırsa kalsınlar yine de son aşamada tayin edici şartlar olup, bir uçtan bir uca her şeyi anlamamızı mümkün kılan biricik kılavuz ipi oluştururlar.[24] Bu açıdan hiçbir büyük adam, üretim ilişkilerinin durumuna henüz uygun düşmeyen ilişkileri topluma kabul ettiremez. Bu anlamda

22 Dr. Çetin Yetkin, a.g.m., s. 23.
23 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s. 30.
24 A.g.e., s. 138.

onun gerçekten tarih yapmasına imkân yoktur. Bu tür büyük adamlar ya da yetenekli insanlar, olayların genel gidişinin yöneldiği amacı değil ancak onun özel görüntülerini değiştirebilirler. Çünkü bu tür insanların kendileri ancak bu genel yönler sayesinde vardırlar ve olayların genel gidişi olmaksızın hiçbir zaman mümkünü gerçekten ayıran eşiği aşamazlar.[25]

Kemal Tahir'e göre, bir toplum, altındaki birikmeler olmayınca, birkaç veya bir grup aydının verdiği idrakle temelde değişemez, değiştirilemez. Bu kişilerin sosyalist olmaları toplumu sosyalizme doğru zorlamak hakkını onlara vermez. Şartları hazır olmayan bir toplumda kişilerin sosyalist oluşları içinde yaşadıkları toplumsal güçleri araştırmakta işlerine yarar. Bu işe yarayış, teorideki güçlerine bu güçlerini pratikte denemek imkânı bulma şanslarına göredir. Dolayısıyla, bir insan veya bir grup insan, bir toplumda en ileri dünya görüşüne, en ileri bilim inançlarına varabilirler ama, bu kazançlarından, toplumu hazırlayıncaya kadar ancak o toplumun gerçeklerini öğrenmek yönünde faydalanabilirler. Kendilerine bağlı olmayan, güçlerinin yetemeyeceği imkânları üst üste zorlamak bunun sonucunda uğradıkları yenilgileri, zararları tekrar tekrar gözden geçirmemek, nedenlerini öğrenerek yeniden aynı hatalara düşmekten kendilerini kurtaramamak, onların, teoride yalın kat olduklarını gösterir.[26] Kemal Tahir, bu gerçeğin bilincinde olmanın yararlarını şöyle açıklamaktadır:

> "Bir toplumun temel oturağındaki değişme hazırlığı başka bir şeydir, üstteki aydın idraki başka şey... Bir toplumun temelinde değişme ve ilerleme olgunluğu birikmişse, o zaman yukarıdan gelen fikir soluğu, bu birikimi canlandırabilir, ileri atılması için gerekli başlama gücünü verebilir.

Bu durumu bilim açısından arayıp bulmakta, gerçeğine varmakta şu büyük fayda vardır:

> Zar zor toplanmış üst güçler boşuna harcanmaz, boşuna ümitsizliğe düşürülmez, yalancı ümitlerin itimi ile aceleciliğin utancına düşürülmez. Sabırla beklemek, hazırlanmak, güçlenmek idraki gözden uzaklaştırılmaz.
> Bazı erken fikirler, bazı insanlar ve bir küçük insan grubu tarafından ya tesadüfen ya da başka toplumlardan aktarılarak ileri sürülmüş ve sonra da inatla savunulmuş olabilir. Bu gerçek durum o toplumun temelindeki ekonomik sosyal güçlerde aynı birikmenin var olduğunu ispatlamaz. Çapraşıklık, umutsuzluk, yanlışlık da çoğu zaman buradan gelir".[27]

6) Kemal Tahir'e göre, doğu-batı ayırımında doğu toplumlarına giren Türkiye batı toplumlarındaki sınıf yapılarına sahip değildir. Dolayısıyla batıdaki

25 A.g.e., s. 122.
26 A.g.e., s. 64-65.
27 A.g.e., s. 52-53.

gibi şiddetli sınıf çatışmalarına sahne olmamaktadır. Devlet de bu sınıf çelişkilerinde bir sınıfın diğerlerine egemen olmasını sağlayan bir aygıt değildir. Yani bir sınıf devleti söz konusu değildir. Bu nedenle Türkiye'de sosyalizme geçiş, ihtilal ya da devrim yoluyla değil, deyim yerindeyse evrim yoluyla gerçekleşecektir:

> "Bana kalırsa bütün çabalamalarına rağmen batı, sosyalizme ancak çok kanlı ve uzun ihtilallerden sonra gerçekten geçebilecektir. Bu kendisinin bünyesindeki özellikten özel mülkiyetin yasaklarından gelmektedir.
> Sosyalizme kestirmeden ve pek az kan dökerek –hatta hemen hiç kan dökmeyerek geçebilecek ekonomik sosyal bünye ancak Asyalı üretim biçimi temeline oturmuş toplumlarda vardır."[28]

İnsanın insanı sömürmesi esasına dayanan bireyci, kapitalist ve emperyalist olarak nitelediği batının kendi iç çatışmalarının bir ürünü olarak ve kendisine tepki olarak sosyalizm ortaya çıkmıştır. "Sosyalizm, batılı insanın tarih boyunca başka insanlara ve kendi kendisine karşı işlediği büyük insanlık suçunun ona kendi düşünce gücüyle kestiği en ağır cezadır"[29] diyen Kemal Tahir'e göre, kapitalist batı bu suçundan dönmemekte ısrar ettiği için, (egemen sınıf konumunda olan kapitalist burjuva sınıfı, bütün gücüyle direneceği için) sosyalizme ancak kanlı boğuşmalar, sarsıntılar ve ihtilalle geçebilecektir. Buna karşılık, doğu toplumları, içerdikleri insani değerler, ekonomik ve sosyal yapılarıyla sosyalizmle çelişen değil, tam tersine uyuşan özelliklere sahip oldukları için bu toplumların sosyalizme geçişi batıdaki gibi kanlı boğuşmaları ve ihtilalleri gerektirmeyebilir. Her iki toplum tipinde de sosyalizm ekonomik ve toplumsal şartların sosyalizmi gerektiren bir birikime ulaşmasıyla gerçekleşecektir. Ancak bu geçiş birinde kanlı devrim ile olurken diğerinde kansız bir evrimsel süreçle gerçekleşecektir. Bugün emperyalist aşamaya ulaşmış olan kapitalist batı için en büyük tehlike gerek kendi içinde, gerek sömürmeye çalıştığı dış ülkelerde gerçek sosyalizmin ortaya çıkmasıdır. Batı, dünyanın herhangi bir yerinde gerçek sosyalist oluşumları önlemek, saptırmak ve yok etmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır ve yapmaya da devam edecektir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği de sosyalizmin şampiyonluğunu yapar görünmesine rağmen, gerek batı ile barış içinde yaşamayı öngören tek ülkede sosyalizm doktrini, gerek kendi içindeki halklara uyguladığı emperyalist batıya benzer politikalarıyla, doğu toplumlarında gerçek sosyalist oluşumlara yardımcı olmak bir yana, zarar vermekte, saptırmakta, hatta önlemekte, bir anlamda batının ekmeğine yağ sürmektedir. Bu çatışmada bugün güçlü ve saldırgan konumunda olan Batı, doğu toplumlarını kendi batılı modeline göre değişmeye

28 Kemal Tahir, Notlar 10 Osmanlılık/ Bizans, s. 332.
29 Kemal Tahir, Notlar 2/ Sanat/Edebiyat, s. 237.

zorlamaktadır. Bu açıdan Doğulu toplumların bu yönde bir değişimi kabullenme ve istemeleri anlamında batılılaşma çabalarını, romancımız, insanlığa karşı işlenmiş en ağır suç olarak nitelemektedir.[30]

Kemal Tahir'e göre, sosyalizm, bireyci değil, toplumcu, anti-kapitalist ve anti-emperyalist olduğu için batı ile uyuşan değil, çatışan bir toplumsal sistemi öngörür. Bu nedenle batı teknolojisinin ve biliminin alınması dışında batılı toplumlara benzeme anlamındaki batılılaşma sosyalizmle ters düşer. Dolayısıyla, sosyalizmi benimseyenler batılılaşmaya karşı olmak durumundadırlar. Bu açıdan hem batılılaşmacı hem sosyalist olunamaz. Türk sosyalistleri doğu-batı ayırım ve çatışması olgusunun derinlemesine incelemeli ve bunun bilincine varmalıdırlar. Aksi takdirde romancımıza göre, emperyalistlerin oyununa gelmekten kurtulamazlar. Bu nedenle gerçekçi bir sosyalist hareketin sadece ülke içindeki muhaliflerle değil, dünyanın en güçlü devletlerini elinde bulunduran batı kapitalizmi ile de mücadele etmek zorunda olduğunun bilincine varmalıdırlar. Üstelik bu ikincisi birincisine göre çok daha çetin ve zordur:

> "1917'den bu yanaki uygulama meydana koymuştur ki, toplumlar arasındaki ilintileri, özellikleri anlayabilmek için her şeyden önce Doğu-Batı ayrımını koymak araştırmalara ondan sonra girişmek şarttır. Böyle yapılmayıp işe klasik anlamda ekonomik temel ve sınıflar arasından yanaşmaya kalkmak bir çeşit Batılı-Sömürgeci oyununa düşmek olur".[31]

Doğulu toplumların batıyla mücadelesinde başarılı olabilmeleri için bağımsız merkezi devlete sahip olmaları, eğer sahiplerse onu korumaları, devleti dışarıya karşı güçten düşürecek davranışlara girmemeleri gerekir. Doğu-Batı Ayırımı ve ATÜT le ilgili bölümde ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi Kemal Tahir'e göre coğrafya ve tarihi koşullar gereği genel olarak ATÜT özelliği gösteren doğulu toplumlarda devlet toplumdan önce gelir. Bu devletin kişisel mülkiyete dayalı sınıflı batı toplumlarındaki devletle bir ilgisi yoktur. Doğu da devlet sınıf çelişkilerinin bir ürünü olarak egemen sınıfın diğerlerini zapt etmek için ele geçirdiği bir araç değildir:

> "Bizdeki devlet, batıda olduğu gibi uzun zaman sınıflararası çatışmaların hakemliğini, sıkışık sırada kudreti elinde tutan sınıfı kurtarmak için öteki sınıfı ezmek için kullandığı alet değildir. Toplumun toptan varolması, ya da yok olması meselesinin gelip bağlandığı biricik, ihya edici güçtür"[32]

Kemal Tahir'in doğulu toplumlarda devlete yüklediği bu anlam ve merkezî önem onun, Türk sosyalizmi yorumunda devleti ön plana çıkarmaktadır. Bu

30 A.g.e., s. 237.
31 Kemal Tahir, Notlar10/ Osmanlılık/Bizans, s. 364.
32 A.g.e., s. 196.

devlet vurgusu öylesine güçlüdür ki giderek toplumun sosyalizme geçişinde öncü ve öncelikli bir role kavuşturulmaktadır. Yani, toplumun sosyalizme geçişinde devlet asıl rolü oynayan aktif mekanizma/aktör haline gelmektedir. Sosyalistleşen toplumun, devleti zorlayarak onun sosyalist bir karaktere bürünmesini sağlama sürecinin tersine sosyalist karaktere bürünen devlet yukarıdan aşağıya toplumu sosyalizme geçirecektir:

> "... Türkiye'de, gelişmiş bir gerici sınıfın ortadan kaldırılacak tipik sınıf devleti bulunmadığı gibi, yüzyıllar boyu maddi ve manevi yönlerden gelişip güçlenmiş bir karşı gerici, tutucu, sömürücü-sınıf yoktur. Bu sebepten sosyalizm de, Türkiye'ye devletten –yani yukarıdan- gelecektir. Türkiye'de çalışanların devleti, sosyalist amaçlarla ayaklanıp ele geçirmesi söz konusu değildir.
> Meşrutiyet, Cumhuriyet, Demokrasi ve sosyal adaletli Anayasa gibi, Sosyalist Partilere yaşama hakkını zorla veren seçim kanunu gibi, sosyalizm de bize devletten gelecektir. Çalışanların buradaki ödevi, bu yukarıdan gelecek ve biçimi, ondan önce gelen Meşrutiyet, Cumhuriyet, Demokrasi, Sosyal Adalet gibi bize benzeyecek olan "şeyi" bilimsel sosyalizm ölçülerine göre geliştirip yaşatmaktır. Burada da zorlamak söz konusu olacaktır. Ama, bu zorlama -yani despotluk- halka karşı değil, ilerinin bilimsel sosyalist idareci kadrolarına, açıkçası emekçilerden yetişme idarecilere, belki Emekçi Parti üyelerine karşı uygulanacaktır.
> Bu açıdan bakılırsa, Anadolu halklarının tarihinde ilk defa bal tutan parmağını yalayamayacak, halkları idareye yeltenenler çeşitli aptallıkları, suçlulukları, suç ortaklıkları içinde keselerini dolduramayacaklar, hiç değilse, iktidarda bulunmanın maddi manevi hak edilmemiş keyfini süremeyeceklerdir".[33]
> "Türkiye'de sosyalizm de bütün öteki rejimler gibi, devlet tarafından yukarıdan aşağıya, toplumu halkı zorlayarak, halka rağmen gelecektir. Bunu hiçbir güç katiyen önleyemez. Çünkü bu zorunluğu nüfus artımı, haksızlık, üretimin ilkelliği zorlamaktadır."

Sosyalizm, bütün toplumu kapsayacak ve bilhassa ezici çoğunluğunu meydana getiren yoksul kitlelere yararlı olacağından, tarihimizde ilk defa mümtaz bir zümre mutlu azınlığın yararına değil, bütün toplumun yararına işleyecektir.

> Gene sosyalizm, bizim özel bünyemize, toplumun var olması veya yok olması güçlülüğüne bağlı bulunan doğulu devlet bünyemize göre batılılaşmada olduğu gibi devleti güçten düşürmeyecek tersine, tarihimizin hiçbir çağında olmadığı gibi devlet gücünü arttıracaktır. Bu sebeple tarihimizde gene ilk defa olarak, devletin yukarıdan aşağıya zorla getireceği sosyalizm, gerek devletimizin gerek kendisinde bünyelerinde taşıdığı özelliklere göre, "mümkün olduğu kadar az, mümkün olduğu kadar geç" prensibinden hemen uzaklaştıracak, ister istemez, mümkün olduğu kadar çok mümkün olduğu kadar çabuk prensibiyle değiştirecektir"[34]

33 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s.139-140.
34 Kemal Tahir, Notlar 10, a.g.e., s. 510.

Notlar'ından aktardığımız yukarıdaki sözlerinde görüldüğü gibi, Kemal Tahir'in Türkiye'de sosyalizme nasıl geçileceği öngörüsüyle ilgili soruya verdiği yanıt, yukarıdan aşağıya başlayan bir süreçtir. Sürecin başında Marksist terminoloji ile ifade edecek olursak bir üst yapı kurumu olan devlet yer almaktadır. Öngörülen değişim önce devlette yaşanacaktır. Bugüne kadar uygulanan devlet kapitalizminden, devlet sosyalizmine geçilecek, sosyalist devlet, yukarıdan aşağıya uyguladığı politikalarla toplumu zorlayarak sosyalizme geçirecektir. Sosyalizm, Türk toplum yapısına uygun olduğu için bu değişim mümkün olduğu kadar çok ve mümkün olduğu kadar çabuk gerçekleşecektir. Üstelik bu değişim ihtilalsiz, devrimsiz, kansız, deyim yerindeyse evrim yoluyla gerçekleşecektir.

Romancımızın Türkiye'de sosyalizme geçiş konusunda ileri sürdüğü bu farklı ve Marksist öğretinin süreci aşağıdan başlatan, klasik yorumlarıyla çelişen bu yaklaşımının temelinde onun doğu-batı ayırımı yatmaktadır. Marksizm, öngördüğü toplumsal sistem (sosyalist toplum) olarak evrensel bir dünya görüşüdür. Kemal Tahir, sosyalizmin ne olduğuyla bir toplumun nasıl sosyalizme geçeceği konularını birbirinden ayırmaktadır. Birincisinde farklı tanımlamaya imkân vermeyen bir evrensellik geçerli olduğu halde ikincisinde de tam tersine bir yerellik söz konusudur. Yani, bir toplumun sosyalizme nasıl, hangi yöntemle ve ne tür bir süreçle geçeceği o toplumun yerel, kendine özgü özelliklerine tarihsel gerçeklerine bağlıdır. Bu açıdan Türk sosyalistlerinin batıda gelişmiş olan Marksizm'le ilişkileri, Türkiye'nin toplumsal gerçeklerini kavramada ve bu kavrayışa uygun kavram ve modeller geliştirmede kullanılacak olan Marksizm'in bilimsel yöntemlerini almak şeklinde olmalıdır. Bu yapıldığı taktirde Türk toplumunun batılı toplumlardan temel farklılıklar içerdiği, doğu-batı ayırımında doğu toplumlarına benzer özellikler taşıdığı görülecektir. Bu açıdan Türk sosyalistlerinin devlete bakışları ve devletle ilintilerinin batılı sosyalistlerden bu konuda farklı olması doğaldır:

> "Gene bu sebepten Asyatik üretim biçimi temeli üstüne kurulmuş merkezi devletlerdeki sosyalistlerin devlet anlayışları, devletle ilintileri, devlete karşı tutumları ve davranışları Batıdakilere kesinlikle benzemez."[35]

Kemal Tahir'in, doğu-batı ayırımı ve ATÜT 'le ilgili görüşlerine dayanarak ortaya koyduğu bu bakış açısı, devletin Türk toplumundaki batıyla kıyaslanamaz farklı yapısı, rolü ve işlevleri -ki bunu devletin toplumdan önce geldiği şeklindeki sözü özetlemektedir- onun, Türkiye'de sosyalizme geçişte devlete yüklediği öncelikli ve öncü işlevin meşruiyet temelini oluşturmaktadır. Gerek

35 Kemal Tahir, Notlar 11 Batılaşma, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İst., 1992, s. 115.

Türkiye'nin tarihi ve toplumsal yapısı ile ilgili Osmanlı'dan bugüne kadar yaptığı araştırmalar sonucu edindiği düşünceler, gerek doğu-batı ayrımı ve çatışmasında Türkiye'ye batının karşısında biçtiği tarihsel nitelikteki öncü rol onu Türkiye ile ilgili sosyalizm yorumunda, devlet kurumuna öncelik ve öncülük tanıyan, Türkiye için devletçiliği gerekli ve zorunlu gören böyle bir sosyalizm yorumuna ve öngörüsüne ulaşmasını sağlamıştır. **Notlar**'ında yaşadığı dönemin iç ve dış gerçeklerini dikkate alarak yaptığı şöyle bir muhakemeyi Türk aydınlarına önermektedir:

> "Bence Türk aydını hele bunların yazı yazanları, kesinlikle şu kararı vermelidirler:
> -Devletten yana mıyız, (bugünkü ve gelecekteki sosyalist devletçilikten)
> -Yoksa yakın ve uzak bir gelecekte kurulabileceğine inandığımız, batılı anlamında hürriyet düzeninden yana mıyız? Düşüncede bu ayırımı kesinlikle yapmamak, tutarlığı yitirmek olur.
> Burada önemli nokta, çeşitli tarihsel sebeplerle - ki bunların temelinde ekonomik zorunluluklar vardır- doğru çalışma gücünü, ana amacını yitirmiş devletin-bürokratik kadroların eni konu sosyalist bir devletçilik amacına yöneltilerek yeniden derlenip toparlanmasına çalışmaktır. Burada karşımıza kadroların kontrolü meselesi çıkıyor. Çünkü son 150 yıllık tarihimiz, yalnız ve yalnız bunu arama çabaları tarihinden başka bir şey değildir.

Batılı toplum haline geldiğimiz ileri sürülmedikçe bu Asyalı bürokrat despotik devlet biçiminden vazgeçemeyeceğimize göre biz de bizden öncekiler gibi bu devlet kadrosu içinde düşünmeye, ona çareler bulmaya mecburuz.

> Zaten duygularımız da, şuurumuzun kontrollarından kurtuldukça bizi buraya itelemektedir."[36]

Romancımızın ATÜT konusundaki düşüncelerini de hatırlayarak bu sözlerini değerlendirecek olursak ortaya şöyle bir tablo çıkar. Kemal Tahir'e göre, 150 yıllık devlet eliyle sürdürülen batılılaşma çabalarına rağmen Türkiye halen batılı bir toplum haline gelememiştir. Yani, Türkiye'de bugün batılı anlamda bir kapitalist burjuva sınıfı oluşamadığı gibi batılı anlamda bir işçi sınıfı da oluşamamıştır. Bunu önleyen Türkiye'nin ATÜT temeline oturan ekonomik ve sosyal yapısıdır. Bu tür kendi bilincinde sınıflar oluşmadığı için Türkiye'de sosyalizmin klasik beşli şema doğrultusunda yani sınıflara arası çatışma sonucunda işçi sınıfının (ya da emekçilerin) iktidarı ele geçirmesi suretiyle gerçekleşmesi söz konusu olamaz. O halde batılı anlamda sınıfların oluşmasını amaçlayan bu anlamdaki batılılaşma çabalarında daha fazla ısrar etmenin bir anlamı

36 Kemal Tahir, Notlar 10 a.g.e., s. 193. Kemal Tahir'in buradaki, "batılı anlamında hürriyet düzeni" sözünden kastı devletçiliğin karşıtı bir ekonomik düzen yani ekonomik liberalizmdir ki Kemal Tahir'i göre, bu tür bir düzeni savunmak batılaşmayı savunmakla aynı şeydir.

yoktur. Bu durumda geriye toplumsal, ekonomik özellikleri ve devlet yapısıyla ATÜT temeline oturduğu varsayılan bir toplumun (Türkiye'nin) sosyalizme nasıl geçeceği sorunu kalmaktadır.

Kemal Tahir, burada şöyle bir soru sormaktadır: Batı toplumlarında sosyalizme geçişte proleterya sınıfının oynayacağı rolü doğu toplumlarında devlet oynayabilir mi?[37] Bu soruya evet denildiğinde Devlet sosyalizminin önü teorik olarak açılabilecektir. Romancımızın konuyla ilgili yukarıda belirttiğimiz yazılarına bakılırsa bu soruyu evet şeklinde yanıtladığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de Tanzimat'tan-1961 Anayasasına kadar bütün önemli ve temel değişiklikler üst yapıdan yani devletten gelmektedir, bunların hiçbirinde geniş halk kitlelerinin belirleyici bir rolü olmamıştır. O halde bugün devlet kapitalizmini sürdüren devletin devlet sosyalizmine geçmesi de mümkündür. "Önümüzdeki ödev: Devlet Kapitalizmini,Devlet Sosyalizmine çevirmek olmalıdır"[38] şeklindeki sözleriyle bu hususu dile getirmektedir. ATÜT toplumlarının yapıları gereği, tabandan gelen bir sınıf ya da kitlenin devleti ele geçirerek sistemi değiştirecek bir harekete girişmesi mümkün olmayacağına göre, devletin sosyalizme geçmesi de yine üst yapıda olan bir değişimle gerçekleşecektir. Çünkü romancımıza göre, Türk halkının devletle sorunu onun bir sınıf devleti olmadığı değil, ATÜT'ün gerektirdiği ekonomik ve sosyal ödevlerini yeterince yerine getirmeyen bir devlet (kerim/cömert/hayırlı devlet) niteliğinde olmasıdır. Kemal Tahir'e göre Türk halkının tarihten günümüze kadar devletten beklentisi, devlete bakışı ve devletle sorunu bu şekildedir:

> "Halktaki devlet düşmanlığı, devletin varlığına karşı düşmanlık, yani anarşi isteği değil, kerim devlet olması gereken bize özgü bir devletin, iç ve dış baskılar altında bu kerim özelliğini kimilerine göre despotik karakter, kimilerine göre de ceberrut karakterler yüzünden değiştirmesi yüzündendir. Anadolu halkları devlet anlayışlarını yüzyıllar boyu yanıp yakıldıkları devlet gerçekten tehlikeye düştüğü zaman göstermekte, devleti tutmak için hiçbir fedakarlıktan çekinmemektedirler. (....)
> ...Anadolu halklarının mücadele tarihi, devleti sınıf devleti haline getirme mücadelesi tarihi değil, devleti kerim devlet haline getirme mücadelesidir. Bunun tarihimizdeki adı "şer'ile davamız var" sözüyle özetlenir. Şer'ile davamız var demek, şeriatın yazdıklarına dönülsün demektir ki, literatürde bunun sembolü, Halife Ömer İdaresine dönmek demektir. Bu idare, Anadolu İslâm Türk Halklarının yitirdikleri cennettir, daha doğrusu, uydurma ütopya çağıdır."[39]

Ölümünden bir yıl önce kaleme aldığı aşağıdaki notunda da görüleceği üzere Kemal Tahir, bu düşüncesinden vazgeçmemiştir:

37 Kemal Tahir, Notlar 13, s., 292.
38 Kemal Tahir Notlar 12/ Çöküntü, s., 67.
39 Kemal Tahir, Notlar 13, a.g.e., s., 183-184.

"- Anadolu insanının belası, hem devletsiz olamayıp hem de 1800'lerden sonraki devletle olamayışındandır.
Anadolu insanının kerim devletten başka dayanağı -şimdilik- yok görünüyor. Kerim devlet, sömürücülerin, rezillerin, namussuzların işine gelmez. Bu reziller takımının eline geçen devlet de Anadolu insanının çoğunluğunun işine hiç gelmez. Devlet dayanaklarının en önemlisi olan ordu ile Anadolu halklarının ilintisi de bundan başka türlü değildir."[40]

Kemal Tahir'e göre, Türkiye'de devlet daha doğrusu devleti yönetenlerle halk arasındaki çelişmenin temelinde Türk halkının bu kerim devlet beklentisi vardır. Dolayısıyla çelişme kerim devletten uzaklaşma şeklinde gerçekleşen batılılaşma ile halktaki bu kerim devlet talebi arasındadır. Öyle ki halkın şeriat isteme talebi de aslında bir İslâmlaşma veya teokrasi talebi değil, devletin kerim vasfına bürünmesi talebidir:

"Anadolu Türk Halkları tarih boyu, hiç değil, son yedi yüzyıllık tarihinde, devleti değiştirmenin değil, onu elinde tutan gruba katılmanın yollarını aramıştır.
Devlet kurucusu ve yaşatıcısı olarak başka bir şey de yapamazdı. Devletten şikayeti onun kerim, bir yeni deyimle hayırlı vasfının azalmasından, büsbütün biteceği korkusundandır. Gâvurluk dediği bu vasfın azalması, ya da ortadan kalkına tehlikesi olduğu gibi, şeriat istemesi de bunun yeniden işlemeğe başlamasını istemekten başka bir şey değildir".

Dinde esaslı reform aranmadığına göre üretimden yana fakir bir ülke olan Anadolu'da din, bir çeşit ilkel sosyalizm -acımaya dayanan ve temeldeki mülkiyet özeliğine sıkıca bağlı bir sosyalizm- olarak hayal edilmekte, bu da Ömer çağı olarak belirlenmektedir.

Böylece çelişme, Batılaşma ile İslâmlaşma arasında değil, toplumun temelindeki ekonomik özelliklerle bu özelliğin şartlar uymadığı halde, Batıdan alınan kapitalist kalıplarla değiştirilmek istenmesi arasında vardır.

"Burada, Batılaşmadan yana olanları aldatan durum, Anadolu Türk Halklarının kişisel mülkiyet anlayışının dış görüntüsüne bakıp bunun giderek Batı anlamında kapitalist mülkiyet anlayışına dönebileceğini evham etmelerinden gelmektedir."[41]

Görüldüğü gibi bütün bu açıklamalar Türkiye'nin Kemal Tahir'in yorumladığı biçimiyle bir ATÜT toplumu ve devletin de ödevlerinden uzaklaşmış bir ATÜT devleti olduğu varsayımına dayanmaktadır. Buna göre, Türk toplumunun mülkiyete bakışının temel dayanakları kavranılmadan onun gerçek reflekslerinin neler olduğu da anlaşılamaz. Romancımıza göre, halkın pahalılaşıp

40 Kemal Tahir, Notlar 10, a.g.e., s., 470.
41 A.g.e., s. 156.

omuzlarına çöken modern devlet yüküne karşı koyduğu halde, devletçilikten bir türlü vazgeçememesi üstünde dikkatle durulmalıdır. Bu durum, bünyedeki mülkiyet özelliğinin ve üretim yetersizliğinin doğal bir sonucu olabilir. Türkiye'deki ana çelişme batıya benzemeyen bir kişisel mülkiyet anlayışının, yürürlükte devletçi bir mülkiyet anlayışı olmaksızın yaşayamayacağı gerçeğinden doğmaktadır. Yani, Türkiye'de batı anlamında bir kişisel mülkiyet olmadığı gibi, kişisel mülkiyet büsbütün yok da değildir. Bunun kendine özgü bir biçimi yaşar ki Türkiye'de insanların karakterlerini, davranışını, dünya görüşlerini inançlarını bu özellik biçimler. Bu nedenle Türkiye'de ne özel mülkiyeti ya da özel teşebbüsü tamamen ortadan kaldıran bir devletçi mülkiyet anlayışı, ne de devletçiliği ortadan kaldırarak tamamen kişisel mülkiyete dayalı bir batılı mülkiyet anlayışı tutunabilir.

Romancımız, Şeyh Bedrettin, Baba İshak, Baba İlyas hareketlerinin tutunamayışını birinci anlayışın geçersizliğini; batılılaşmacıların başarısızlığını ise ikinci anlayışın geçersizliğini gösteren birer somut örnek olarak göstermektedir.[42] O halde Anadolu Türk halkı ne ATÜT temelinde şekillenen bu kişisel mülkiyetlerinden, ne de yine aynı temelde şekillenen devletten, devletçilikten vazgeçebilirler. Tarihte geriye yürümek mümkün olmadığına, eski kurumların bir takım tadilatlarla yeniden diriltilmesinin de imkânsız olduğuna inanan Kemal Tahir'e göre, bu durumda yapılması gereken, halkın bu temel özelliklerine dayanan taleplerine yanıt verebilecek bir sosyalizm yorumu geliştirmektir. ATÜT toplumlarının günümüzde sosyalizme geçişlerinin kapitalist toplumlardan daha kolay olacağını savunan romancımıza göre, Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve tarihsel gerçekleri, Türk halkının mülkiyet anlayışı gibi özellikler onun, sosyalizme daha yatkın olduğunu göstermektedir. Bilimsel Sosyalizmin bu gerçekler üzerine uygulanmasıyla bir Doğulu-Türk Sosyalizmi gerçekleştirilecektir:

> "... Nitekim sadece teknik alarak bu işle yaşamaya çabalamak nasıl hiçbir işe yaramamışsa, 1923'ten bu yana dolu-dizgin batılılaşmak da batılıların sürekli yardımına da rağmen hiçbir işe yaramamıştır. Bu da gayet olağandır, çünkü batılılaşma, yani her şeyi kişisel mülkiyete verme davranışı, Atürk'ten gelen devletçiliği inkardır ki bu, Osmanlı düzeni için ölüm demektir. Nitekim kişisel mülkiyeti göz önünde tutmadan eski şartlara göre yürütülecek toptan bir devletçilik de ölüm demektir. Eski dengeyi yeniden kurmak ve işler halde tutmak, gerek iş gerek dış şartlar için mümkün olamayacağına göre, dengeyi meydan getiren iki çelişmeli unsurun yerine bunları gerçekten karşılayabilecek, yeni unsurlar getirmek gerekmektedir ki bu yeni unsurlar da hiç değil ilerde çelişmesiz olarak işleyeceğinden asla şüphe edilemeyecek olan sosyalist devlet ile sosyalist kişi mülkiyeti biçimidir. "[43]

42 Kemal Tahir, Notlar 13, s. 73-74.
43 A.g.e., s. 88.

Buna göre, yeni kurulacak sosyalist sistemde çağdaş gerçekler ve ihtiyaçlar doğrultusunda eskinin ATÜT devletinin yerini çağdaş sosyalist devlet; kişisel mülkiyetin yerini sosyalizmdeki kişisel mülkiyet alacaktır. Sistemin ana karakterini ise devletçilik oluşturacaktır.[44]

Kemal Tahir'in devletçiliği ve devletten başlayan bir sosyalizme geçiş önerisinin önemli gerekçelerinden biri de, birincisine iç gerekçeler dersek, ikincisine dış gerekçeler' diyebileceğimiz doğu-batı çatışmasıdır. Yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz gibi, romancımıza göre bugün emperyalist aşamaya ulaşmış batı kapitalizmi ile dünyanın geri kalan toplumları arasında bir çatışma söz konusudur ve bu çatışmada batı saldırgan taraftır. Ekonomik, teknik ve askeri nedenlerle üstün durumda bulunan batı karşısında doğu toplumları için bu çatışma bir anlamda ölüm kalım mücadelesidir. Ya kapitalist batılı emperyalizme teslim olup onun istekleri doğrultusunda batılılaşacaklardır ki bu bir anlamda onların varlıklarını inkâr ve yok oluş sürecine girmeleri demektir. Ya da batı karşısında anti-emperyalist, anti-kapitalist bir dünya görüşüyle bağımsız bir varlık olarak dünyadaki yerlerini almak için direneceklerdir. Bunu başarmalarının bugünkü çağdaş dünyada tek yolu sosyalizme geçmeleridir. Ancak unutulmaması gereken bir nokta vardır ki o da, bu geçiş, batının karşı çıkmasına, önleme ve saptırma çabalarına kısacası batıya rağmen gerçekleştirilmek zorundadır.

Tarihsel olarak ATÜT temellerine oturan doğu toplumlarının yukarıda anlatılan özellikleri dikkate alındığında batıya karşı bu mücadelelerinde sahip oldukları en güçlü araç, en güçlü silahları hatta belki de biricik dayanakları bağımsız merkezi devletleridir. Yani doğu toplumları bir taraftan ülke içinde, sosyalizme geçişi sağlamak, devleti sosyalist karaktere büründürmek için mücadele verirken, bir taraftan da değişime uğratmaya çabaladıkları bu devleti dış mücadele zemininde batıya karşı korumak şeklinde iki boyutlu bir mücadeleye girişmek zorundadırlar. Bu ikili boyutun bir tarafının ihmali ya da ihlali durumunda başarısızlık kaçınılmaz bir sonuçtur. Dolayısıyla, Türkiye sosyalistleri, devleti sosyalist bir niteliğe doğru değiştirme çabalarında devlet kurumunu, güçten düşürücü, zayıflatıcı halk nezdinde saygınlığını yitirici ve toplumsal alanda etkinliğini geriletici görüş ve eylemlerden uzak durmalıdırlar. Bu da ister istemez gerek ekonomide gerekse siyasette devletçi bir ideolojiyi ister istemez zorunlu kılar. Bu zorunluluğa onları devletin doğu toplumlarındaki işlevi iter:

> "Doğuda devletçilik, devletin varolma şartıdır. Batıdaki gibi sınıf çatışmaları sonucu meydana gelen ve hakim sınıfların istemeye istemeye katlandıkları bir dengeden ibaret değildir. Çünkü doğuda devletçi devlet olmasa toplum olmaz.

44 A.g.e., s. 87.

> Doğulu devlet, bünyesi itibariyle, ekonomik-sosyal ödeviyle bir *sınıf davranışı* gösterdiğinden, büsbütün ortadan kalkmadıkça, hükmettiği toplumu -istese de- açıktan, toptan, müesseseler kurdurarak - yatırım yaptırarak- sömürtemez. Gene de son hesaplaşmada kendisi karıştığı için sıralı sırasız dış sömürücülerin işlerini bozar".[45]

Romancımıza göre, batı emperyalizminin, doğu toplumlarını sömürmek ve egemenliği altına almak çabasında karşılaştığı en büyük engel, tarihte olduğu gibi bugün de bu toplumların merkezi devletleridir. Bu yüzden batılılar, doğu toplumlarında devletin bir sınıfın çıkarlarını koruyan bir sınıf devleti olarak algılanmasını sağlayacak girişimleri desteklerler, halkın devlete olan bağlılığını yok etmek, halkla devlet arasında güvensizlik ve çatışmayı sağlayıcı gizli-açık her türlü faaliyetlere girişirler. Romancımız, bunların arasında, borçlandırma yoluyla sömürüden, bu devletleri birbirleriyle savaştırmaya; üniter devlet yapısını parçalamaktan, bu toplumların ekonomik sorunlarının devletçilikten kaynaklandığını yaymaya; bir takım devlet yöneticileri arasına ajanlar yerleştirmekten, rüşvete; toplumda silahlı çatışmalara varan provokasyonlardan çeşitli illegal örgütlerin kurulması ya da bunların örtük olarak desteklenmesine kadar çok çeşitli yol ve yöntemleri sıralamaktadır. Zaman zaman komplo teorilerine varan Kemal Tahir'e göre, batının, Türkiye gibi ülkelerde yürüttüğü bu çabalarının hedefi bu toplumları kendisine karşı savunacak devletlerini sahip oldukları güç ve araçlardan yoksun bırakmak suretiyle zayıflatmaktır. Bu nedenle gerek sosyalist devlete geçiş sürecinde gerekse bundan sonraki aşamada devlete öncü rol biçmek ve devletçiliği savunup sürdürmek zorunlu olmaktadır. Gerek Osmanlı'nın son döneminin gerek Türkiye'nin sömürge ya da yarı sömürge şeklinde yorumlanmasına şiddetle karşı çıkan Kemal Tahir,'e göre, Türkiye bağımsız bir Millî Devlettir ve kesinlikle diğer sömürge ya da yarı sömürge ülkelerle kıyaslanamaz. Türkiye ile batı arasındaki çelişmeler de böyle bir sömürge varsayımıyla açıklanamaz.

Yukarıdaki açıklamalarımızda, Kemal Tahir'in, Doğulu /Türk sosyalizmi olarak isimlendirdiği ve Devlet sosyalizmi ile başlattığı Türkiye'deki sosyalizme geçiş yolundaki bu öneri ve öngörülerini ne gibi gerekçelere dayandırdığını göstermeye çalıştık. Bu gerekçeler, kısaca, Türkiye'nin ATÜT temellerine oturan bir toplum özellikleri göstermesinden kaynaklanan iç gerekçelerle, doğu-batı çatışmasında Türkiye'nin tarihsel konumu ve bugün olması gereken yeri ön plana çıkaran dış gerekçelere dayandırılmaktadır. Sonuçta, Türkiye'de sosyalizme ATÜT'ün temel özellikleri gereği -bu toplumlarda batı anlamında sınıflar olmadığı için- bir sınıf çatışmasıyla, ve alt yapıda meydana gelen çelişmelerin ürünü olan yükselen bir sınıfın egemenliğiyle geçilemeyeceğine göre, batıda proletarya sınıfının üstlendiği rolü doğuda/Türkiye'de bir sınıf karakteri gösteren devletin üstlenmesi tek çıkar yoldur. Türkiye'de bütün büyük deği-

45 Kemal Tahir, Notlar 10, a.g.e., s. 139.

şimlerin aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağı devlet tarafından devlet eliyle gerçekleştirilmesi şeklindeki tarihsel dayanakla bu tezini güçlendirmeye çalışmaktadır. Devleti sosyalizme zorlayan toplumsal etkenler ise Türk halkındaki kerim devlet talebi, nüfus artışı, yoksulluğun ve adaletsizliğin giderek çoğalması, düşük ve ilkel üretim gibi hususlara dayandırmaktadır ki, bütün bunlar yanlış batılılaşma sürecine giren devletin toplumdaki tarihsel işlevlerini ve ödevlerini bugün yeniden üretememesine bağlanmaktadır. Bu etkenler kabaca halktaki bir sosyal adalet, sosyal güvenlik ve refah talebi demektir. Bu etkenlerin bir ülkede devleti sosyalist kılmaya yetecek ölçüde belirleyici bir rolünün olduğunu ileri sürmek aşırı bir iyimserlik olur ki gerçekte bir temenniden öteye geçemez. Bu etkenler olsa olsa bir tür katalizör etkisi gösterebilirler ki yakarıdaki görüşlerinden de anlaşılacağı üzere Kemal Tahir, asıl etkin ve aktif rolü bir anlamda motor rolünü devlete yüklemektedir.

Devlet bir toplumdaki en üst sosyal kurumdur ki, diğer sosyal kurumlardan meşru zor uygulama tekeline sahip olmakla ve en üst sosyal örgüt olmakla ayrılır. Tarihteki her türlü değişimlerin ve dönüşümlerin arkasında, Kemal Tahir'in deyimiyle ifade edecek olursak, etiyle kemiğiyle somut, bilinçli eyleme yönelmiş insanlar ya da insan grupları yer alır. Gerçek kişiliği olmayan, tüzel bir kişilik olan devlet, toplumdaki varlığını ve etkinliklerini devlet adına çalıştığı ve devleti temsil ettiği kabul edilen insanlar eliyle yürütür ki, bunlara kısaca yöneticiler demek mümkündür. Kemal Tahir'in birinci derecede hedef kitlesini oluşturan bu yöneticiler sınıfı kimlerden oluşur? Kemal Tahir'in genel olarak yöneten ve yönetilenler şeklinde yaptığı sınıflamada yönetilenler sınıfı kimlerden ya da hangi kesimlerden oluşur? Romancımız, bu sorunun yanıtını, 1972 Kasım'ında kaleme aldığı bir yazısında, Osmanlıdan bugüne gelen bir süreci dikkate alarak, bugünkü Türkiye'deki yönetici güçleri üçlü bir ayırıma tabi tutmak ve aralarındaki güç dengesini belirlemek suretiyle şöyle vermektedir:

> "Bizim toplumumuzda, batıdaki sınıfların yerini üç ayrı unsurun birleşmesi -Devleti meydana getirmesi- tutar:
>
> a) Halkı temsil eden Devlet Reisi (Sultan-Halife-Cumhurbaşkanı)
>
> b) Sivil bürokrasi, serbest aydınlar, yazarlar, serbest meslek erbabı, yüksek tahsil görmüşler (Bunların kaynağı olan soysuz varlıklı aileler. - Bunlar fukara çocuklarına da açıktır)
>
> c) Askerler.
>
> Türkiye'de 1908'den bu yana asker dengeyi kendi hesaplarına bozarak Devletin doğru işleyişini çarpıtmışlardır. (Bu çarpıtma, daha çok dış düşman güçlerin işine yaramıştır.)
>
> 1923'den bu yana devlet reisinin askerden olması, dengeyi büsbütün bozmuş, 1972'ye kadar süren deneylerle hemen hemen düzelemez hale getirmiştir. Aslında üçlü bir idare ikili idareye dönünce yani idarede çoğunluk bir tarafa değişmez olarak geçince, devletin kontrolü imkânı kalmamıştır. Halkı temsil görevlisi devlet reisinin askere katılmasıyla devlet-halk anlaşmazlığı meydana gelmiştir. Buna her ne kadar bazıları -sözgelimi İsmet İnönü gibi m..." Ordu millî devleti koruyor" anlamını verme-

ye çabalıyorsa da bu sözde önemli gerçek payı bulunsa dahi temel dengeyi bu hal tamamiyle ve düzelmez biçimde bozduğu için devlet koruyuculuğu giderek devletin aleyhine zararlı olmaya başlamıştır".[46]

Kemal Tahir'in devleti sosyalizme geçirmede toplumun talebine uygun düşme varsayımı çerçevesinde aktif rol oynayacak bu yöneticiler kesimini kabaca Cumhurbaşkanı - asker ve sivil bürokratlar - aydın, yazar ve işadamları oluşturmaktadır. Burada Kemal Tahir'e şöyle bir soru sormak gerekmektedir: Ne olacaktır da bugüne kadar devleti sosyalizme geçirmeyen bu yönetici kesimler, bugün ya da yakın gelecekte devleti sosyalizme geçirmekte karar kılacaklar ve bunun gereğini yapacaklardır? Bu soruyu yönetenler dengesinin bozulması, ekonomik ve sosyal sorunların artması gibi gerekçelere dayanarak yanıtlamak yeterli olmaz. Çünkü Kemal Tahir'in mantığına göre, bu olumsuz sonuçların müsebbibi de bizzat bu yöneticiler kesimidir. Yöneticileri alaşağı edip yerlerine başkalarını getirerek sistemi değiştirmeye girişecek bir toplumsal sınıf ya da kesim söz konusu olmayacağına göre, geriye yine bu yöneticiler kesimi kalmaktadır. Orduda bir cunta oluşturarak askeri darbe yapmak gibi düşüncelere kesin olarak karşı olan Kemal Tahir'e göre, yapılması gereken bu yönetici kesimleri oluşturan ve bu kesimlere girmeye aday olacak kişileri (Kemal Tahir'e göre, bütün bu yönetici kesimler bir kast oluşturmazlar. Yani buralara gereken özellikleri taşımak kaydıyla toplumun her kesiminden insanlar etnik ya da dinî bir ayırımcılık yapılmadan girme şansına teorik olarak sahiptir) sosyalist bir bilince ulaştıracak faaliyetlere girişmektir. Burada da öncelikli rol sosyalizmi benimsemiş aydınlara ve yazarlara düşmektedir. Bu aydın ve yazarlar, gerek yazı ve eserleriyle gerek oluşturacakları demokratik örgütlerle (bunlar bir fikir derneğinden, siyasal partilere, sendikalara, meslek örgütlerine kadar değişik bir yelpazeyi oluştururlar) sosyalist düşünceyi gerçekçi olarak üretip topluma yayma çabalarına girişmelidirler. Böylece şimdi değil ama gelecekte -ki bunun süresini toplumun ekonomik ve sosyal yapısında, sosyalizme geçmeyi gerçekleştirmeye yetecek kadar bir birikimin oluşması belirler- bir tür evrim yoluyla Türkiye'de sosyalizme geçilecektir. Kemal Tahir, bu süreçte her sosyalistin en iyi yaptığı iş ne ise onunla uğraşarak katkıda bulunmasını istemektedir. Burada kendisine biçtiği rol ya da görev politikacı, kuramcı, doktrinci, liderlik vb. değil, romancılıktır.

Bu konuyla ilgili son olarak Kemal Tahir'in sosyalizmle ilgili altını çizdiği bazı konuları açıklamayı yararlı görüyoruz. Bunlar Kemal Tahir'in, Türkiye'yi sosyalizme geçirecek süreçte çeşitli konularda dikkat edilmesi gereken diğer hususlardan oluşmaktadır ki bir anlamda sosyalist aydınlara tavsiyeler niteliğindedir.

46 Kemal Tahir, Notlar 12 Çöküntü, Yay. Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay., İst.,1992, s. 280-281.